

Bhakti-tattva-viveka

Rozlišení skutečné povahy oddanosti

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura

en: Prema-vilāsa dāsa

cz: CC-BY-SA bh. Jan Mareš, 2016

Předmluva

Neomezená sláva *bhagavad-bhakti* je vidět v Purāṇách, *śruti*, *smṛti*, Mahābhāratě a Rāmāyaṇě, stejně jako v dílech slavných vaiṣṇavských *ācāryů*. Díky pochopení *svarūpy* (přirozené povahy) *śuddha-bhakti*, čisté oddanosti a jejímu skutečnému praktikování lze snadno překonat oceán nevědomosti a dosáhnout konečného cíle života, *kṛṣṇa-premy*.

I dosažení slabého stínu *bhakti* může udělit čtvero prospěchů v podobě *arthy* (hospodářský rozvoj), *dharmy* (náboženství), *kāmy* (smyslový požitek) a *mokṣi* (osvobození), o skutečné praxi *śuddha-bhakti* nemluvě. Proto obyčejné lidi přitahuje rozvoj *bhakti*. Jelikož však neznají skutečnou povahu *śuddha-bhakti*, obvykle přicházejí do styku s pseudooddanými, kteří touží jen po bohatství, ženách a slávě, a pod jejich vlivem buď rozvíjejí falešnou oddanost, anebo přijmou oddané sentimenty v rozporu se zásadami čisté oddanosti, zatímco je považují za čistou *bhakti*. Pod vlivem těch, kdo touží po neosobním osvobození, praktikují stín nebo odraz skutečné *bhakti* a klamou sami sebe. Tímto způsobem skutečného plodu *bhakti* nedosáhnou.

Proto nejmilostivější *bhakti-rasācārya* Śrīla Rūpa Gosvāmī vysvětlil ve své knize *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* skutečnou povahu *śuddha-bhakti* na základě důkazů písem. Navíc popsal povahu *chala-bhakti* (pokrytecké oddanosti), *ābhāsa-bhakti* (stínové oddanosti), *pratibimba-bhakti* (odrazu oddanosti), *karma-miśrā-bhakti* (oddanosti smíšené s plodonosným jednáním), *jñāna-miśrā-bhakti* (oddanosti smíšené s neosobním poznáním), *āropa-siddhā-bhakti* (úsilí, jimž je nepřímě přepisována kvalita oddanosti), *saṅga-siddha-bhakti* (úsilí spojená s nebo příznivá pro rozvoj oddanosti), a tak dále.

Bhakti-rasāmṛta-sindhu je jednomyslně přijímán jako nejautoritativnější dílo na téma oddanosti, ale byl sepsán v sanskrtu. Ve prospěch obyčejných lidí ve své *Bhakti-tattva-vivece* tedy Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura představil hluboká pojetí *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* v bengálštině přímočarým a snadno pochopitelným způsobem ve čtyřech esejích.

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura je důvěrný věčný společník zachránce lidstva ve věku Kali, Śacīnandany Śrī Caitanyī Mahāprabhua. Poté, co společníci Śrī Gaurahariho jako Šest Gosvāmích, Śrī Kṛṣṇadāsa Kavirāja, Śrī Narottama Ṭhākura a Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura opustili tento svět a vstoupili neprojevených zábav, je následujících sto let považováno za temné období gauḍīya vaiṣṇavismu. Je tomu tak proto, že se v tomto období v gauḍijské posloupnosti nezjevil žádný mocný *ācārya*, který by mohl dál nést učení Śrīmana Mahāprabhua v jeho čisté podobě jako dříve.

V důsledku toho se zakrátko pod záminkou následování a kázání *prema-dharmy* vyučované Śrīmanem Mahāprabhuem objevilo mnoho falešných sekt, jako Āul, Bāul, Kartā-bhajā, Neḍā-nedī, Sāi, Sahajiyā, Sakhī-bhekhī, Smārta a Jāti-gosāi a zatímco se

utápěly v nemorálním chování, začaly kázat své imaginární a hmotně motivované klamné zásady. Očernily gauḍīya vaiṣṇavismus do té míry, že na něj vzdělaní a úctyhodní lidé začali pohlížet s odporem. Postupně se gauḍījské pojetí oddanosti začalo vytrácet.

V této době, v roce 1838, došlo k příznivému zrození Śrīly Saccidānandy Bhaktivinoda Ṭhākura ve vzdělané a kultivované rodině ve vesnici Vīra-nāgara v blízkosti Śrī Navadvīpa-dhāmu v Západním Bengálsku. Tím, že sepsal přibližně sto autoritativních knih o vědě *bhakti* v sanskrtu, bengálštině, hindštině, angličtině a různých dalších jazycích, zahájil novou éru v gauḍīya vaiṣṇavské posloupnosti a obnovil její zašlou slávu. Za toto velké úsilí mu budou gauḍīya vaiṣṇavové věčně zavázáni. V moderní době Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura tak znovu uvedl do pohybu *bhakti-bhāgīrathī*, řeku čisté oddanosti, a proto je dobře známý jako sedmý Gosvāmī.

Pokorně žádáme čtenáře, aby o tomto díle velmi soustředěně přemýšleli. Pochopením skutečné povahy *śuddha-bhakti* si lze vychutnávat konečný cíl všech písem, čistý nektar *kṛṣṇa-premy*, jak ji projevil a kázal Śrī Caitanya Mahārabhu.

Kapitola první

Přirozená povaha oddanosti

yugapad rājate yasmin bhedābheda vicitratā

vande taṁ kṛṣṇa-caitanyaṁ pañca-tattvānvitaṁ svataḥ (1)

praṇāmya gauracandrasya sevakān, śuddha-vaiṣṇavān

'bhakti-tattva vivekā' khyāṁ śāstrāṁ vakṣyāmi yatnataḥ (2)

viśva-vaiṣṇava dāsasya kṣudrasyākiñcanasya me

etasminn udyame hy ekaṁ balaṁ bhagavate kṣamā (3)

„Skládám *praṇāmu* Śrī Kṛṣṇovi Caitanyovi, který je přirozeně projeven s Pañca-tattvou a v němž současně existují kontrastní vlastnosti jednoty (*abheda*) a odlišnosti (*bheda*). Po složení *praṇāmy* služebníkům Śrī Gauracandry, kteří jsou všichni čisté vaiṣṇavové, s nejvyšší péčí píši tuto knihu známou jako *Bhakti-tattva-viveka*. Jsem bezvýznamný a strádající služebník všech vaiṣṇavů na světě (*viśva-vaiṣṇava dāsa*), a proto se při tomto úsilí obracím na jejich božské odpuštění, protože to je má jediná síla.“

Nejctihodnější vaiṣṇavové! Naším jediným cílem je vychutnávat si a šířit nektar *śuddha-bhakti* k Pánu Harimu. Proto je naší nejdůležitější povinností pochopit pravou povahu *śuddha-bhakti*. Toto pochopení nám bude přínosné dvěma způsoby. Za první, znalost pravé povahy *śuddha-bhakti* rozptýlí naši nevědomost ohledně *bhakti*, a tím se náš lidský život stane úspěšným tím, že nám dovolí vychutnávat si nektar vyplývající z účasti na *śuddha-bhakti* v její čisté podobě. Za druhé, umožní nám chránit se před znečištěnými a smíšenými představami, které se v současné době pod jménem *śuddha-bhakti* skrývají.

V dnešní společnosti se bohužel pod rouškou *śuddha-bhakti* všude šíří různé druhy smíšené oddanosti, jako je *karma-miśrā* (smíšená s plodonosným jednáním), *jñāna-miśrā* (smíšená se spekulativním poznáním) a *yoga-miśrā* (smíšená s různými druhy yogy), jakož i různé znečištěné a imaginární představy jako zárodky moru. Obvyční lidé považují tato znečištěné a smíšené představy za *bhakti*, jako takové je ctí, a tak jsou připraveni o

śuddha-bhakti. Tyto znečištěné a smíšené představy jsou našimi největšími nepřáteli. Někteří lidé říkají, že *bhakti* nemá žádnou hodnotu, že Bůh je jen imaginární sentiment, že si člověk jen vytvořil obraz Boha ve svých představách, a že *bhakti* je jen nemocný stav vědomí, který nám nemůže nijak prospět. Tyto druhy lidí, i když odporují *bhakti*, nám nemohou způsobit velké škody, protože je můžeme snadno rozpoznat a vyhnout se jim. Ale ti, kdo šíří tvrzení, že *bhagavad-bhakti* je nejvyšší dharma, ale chovají se v rozporu se zásadami *śuddha-bhakti* a také podněcují ostatní proti zásadám *śuddha-bhakti*, nám mohou velmi uškodit. Ve jménu *bhakti* nás poučují proti skutečným principům *bhakti* a v konečném důsledku nás vedou na cestu, která je v naprostém rozporu s *bhagavad-bhakti*. Proto naši *ācāryové* v minulosti s velkým úsilím definovali *svarūpu*, vnitřní povahu *bhakti*, a opakovaně nás varovali, abychom si drželi odstup od znečištěných a smíšených představ. Jejich pokyny budeme postupně rozebírat. Sepsali řadu děl, aby stanovili *svarūpu bhakti*, a mezi nimi je *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* to nejpřínosnější. Při definování obecných vlastností *śuddha-bhakti* Śrīla Rūpa Gosvāmī napsal (1.1.11):

*anyābhilāṣitā-śūnyam jñāna-karmādy anāvṛtam
ānukūlyena kṛṣṇānuśīlanām bhaktir uttamā*

„Rozvoj činností, které jsou určeny výhradně pro potěšení Śrī Kṛṣṇy, neboli jinými slovy nepřerušovaná služba Śrī Kṛṣṇovi tělem, myslí, řečí a vyjádřením různých duchovních pocitů (*bhāv*) nespádajících pod *jñānu* (poznání zaměřené na neosobní osvobození) a *karmu* (činnost za odměnu), která je prosta všech tužeb kromě snahy těšit Śrī Kṛṣṇu, se nazývá *uttama-bhakti*, čistá oddaná služba.“

Ve výše uvedeném verši je třeba analyzovat každé slovo; jinak nemůžeme atributy *bhakti* pochopit. Jaký je v tomto verši význam slov „*uttamā-bhakti*“? Poukazuje fráze *uttamā-bhakti*, nejvyšší oddanost, také na existenci *adhama*, nižší *bhakti*? Nebo může znamenat něco jiného? *Uttamā-bhakti* znamená stádium, kdy je popínavá rostlina oddanosti ve své zcela čisté, nekontaminované podobě. Například neznečištěná voda je čistá, což znamená, že v ní není barva, zápach nebo pančování jakéhokoliv druhu způsobené přidáním jiné látky. Podobně se fráze *uttamā-bhakti* vztahuje na *bhakti*, která je prostá znečištění, pančování nebo připoutanosti k hmotnému majetku a která probíhá výlučným způsobem. Použití těchto kvalifikujících adjektiv nás zde učí, že bychom neměli přijímat žádné pocity v rozporu s *bhakti*. Negace pocitů, které jsou v rozporu s *bhakti*, nás nevyhnutelně směřuje k čisté povaze samotné *bhakti*. Možná je tento význam naznačen pomocí samotného slova *bhakti*, protože slovo *bhakti* již obsahuje všechna tato adjektiva. Použil tedy *bhakti-rasācārya* Śrīla Rūpa Gosvāmī kvalifikující adjektivum *uttamā* (nejvyšší) pro nic za nic? Ne, tak jako když si lidé přejí napít vody, většinou se ptají: „Je tato voda nekontaminovaná?“, aby naši předchozí *ācāryové* popsali atributy *uttamā-bhakti*, považovali za nutné uvést, že lidé většinou praktikují *miśrā-bhakti*, smíšenou oddanost. Ve skutečnosti si *rasācārya* Śrīla Rūpa Gosvāmī klade za cíl popsat atributy *kevalā-bhakti*, výlučné oddanosti. *Chala-bhakti*, *pratibimba-bhakti*, *chāyā-bhakti* (stín oddanosti), *karma-miśrā-bhakti*, *jñāna-miśrā-bhakti* a tak dále nejsou *śuddha-bhakti*. Všechny budou postupně prozkoumány později.

Co jsou *svarūpa-lakṣaṇy*, vnitřní atributy *bhakti*? Odpověď na tuto otázku zní, že *bhakti* je *ānukūlyena kṛṣṇānuśīlana*, rozvoj činností, které jsou určeny výhradně pro

potěšení Śrī Kṛṣṇy. Śrīla Jīva Gosvāmī ve svém komentáři *Durgama-saṅgamanī* k *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* vysvětlil, že slovo *anuśīlanam* má dva významy. Za prvé znamená rozvoj prostřednictvím úsilí zapojit či nezapojit tělo, mysl a slova. Za druhé znamená rozvoj směřující k předmětu naší *prīti*, náklonnosti skrze *manasī-bhāvu*, pocity srdce a mysli. Přestože je *anuśīlana* dvou druhů, rozvoj skrze *manasī-bhāvu* je zahrnut v rozvoji skrze *ceṣṭu*, vlastní činnosti. Proto jsou vlastní činnosti neboli úsilí (*ceṣṭā*) a vnitřní pocity (*bhāva*) na sobě vzájemně závislé, a v konečném smyslu jsou *ceṣṭā* jedinými vlastnostmi rozvoje. O *bhakti* se hovoří pouze v případě, že se činnosti těla, mysli a slov konají příznivě pro potěšení Kṛṣṇy. Kaṁsa a Śiśupāla byli vždy zaměřeni na Kṛṣṇu celým svým tělem, myslí a slovy, ale jejich úsilí není považováno za *bhakti*, protože tyto snahy nebyly příznivé pro *kṛṣṇa-prīti*, potěšení Kṛṣṇy. Nepříznivé úsilí nelze nazvat *bhakti*. Slovo *bhakti* je odvozeno z kořenového slovesného tvaru ‚bhaj‘. V *Garuḍa Purāṇe* (*Pūrva-khaṇḍa* 231.3) je řečeno:

bhaj ityeṣa vai dhātuḥ sevāyām parikīrtitaḥ
tasmāt sevā budhaiḥ proktā bhaktiḥ sādhana bhūyasi

„Slovní kořen *bhaj* znamená poskytovat službu. Proto by se měli přemýšliví *sādhakové* věnovat službě Śrī Kṛṣṇovi s velkým úsilím, protože jen z takové služby se rodí *bhakti*.“ [Druhý řádek je ve vydání Venkateshvara Steam Press prvním řádkem 1.227.3, pozn. překl.]

Podle tohoto verše se Kṛṣṇa-sevā, láskyplná oddaná služba Kṛṣṇovi, nazývá *bhakti*. Tato služba je neoddělitelným atributem *bhakti*.

V hlavním verši bylo použito slovo *kṛṣṇānuśīlanam*. Jeho význam je, že Svayam Bhagavān Śrī Kṛṣṇa je jediným konečným cílem, jak naznačuje výraz *kevalā-bhakti* (výlučná oddanost). Slovo *bhakti* je také používáno pro Nārāyaṇa a různé další expanze Kṛṣṇy, ale úplné nálady *bhakti*, které mohou být vyměňovány s Kṛṣṇou, nemohou být vyměňovány s jinými podobami. Toto může být podrobně analyzováno při jiné příležitosti, až se naskytne vhodnější téma. Prozatím je třeba pochopit, že *bhagavat-tattva* je jediným cílem *bhakti*. Přestože je Nejvyšší Absolutní Pravda (*para-tattva*) jediná, projevuje se ve třech podobách: *brahma-tattva*, *paramātmā-tattva* a *bhagavat-tattva*. Ti, kdo se snaží vnímat Absolutní Pravdu rozvojem *jñāny*, nemohou realizovat nic za *brahma-tattvou*. Tímto duchovním úsilím se snaží překonat hmotnou existenci negací vlastností hmotného světa (*neti-neti*). Tak si představují Brahman jako nepochopitelný, neprojevený, beztvářý a neměnný. Pouhé představování si neexistence hmotných vlastností však neposkytuje skutečnou realizaci Absolutní Pravdy. Tito spiritualisté si myslí, že když jsou všechna jména, podoby, vlastnosti a činnosti v hmotném světě dočasné a působí bolest, Brahman, který existuje mimo znečištění hmotou, nemůže mít věčná jména, podoby, vlastnosti, zábavy a tak dále. Na základě důkazů ze *śruti*, které zdůrazňují absenci hmotných atributů v Nejvyšším, tvrdí, že Absolutní Pravda je mimo dosah mysli a slov, a že nemá uši a další části těla. Tyto argumenty mají jisté opodstatnění, ale mohou být vysvětleny analýzou výroku Advaity Ācāryi ve Śrī Caitanya-candrodaya-nāṭace (6.251, citát z *Hayaśiṛṣa-pañcarātry*) od Kaviho Karṇapūry:

ya ya śrutir jalpati nirviṣeṣam

*sā sāvidhatte savišeṣam eva
vicārayoge sati hanta tāsām
prāyo balīyaḥ savišeṣam eva*

Ve všech výrocích *śruti*, kde je naznačena neosobní *tattva*, je také zmíněna osobní *tattva*. Pečlivou analýzou všech výroků *śruti* jako celku můžeme vidět, že na osobní *tattvu* je kladen větší důraz. Například jedna *śruti* říká, že Absolutní Pravda nemá ruce, nohy a oči, ale rozumíme, že dělá vše, pohybuje se všude a všechno slyší. Čisté pochopení tohoto výroku je, že nemá hmotné ruce, nohy, a tak dále, jako mají podmíněné duše. Jeho podoba je transcendentní, což znamená, že je mimo dvacet čtyři prvky hmotné přírody a je čistě duchovní.

Při rozvoji *jñāny* se bude zdát, že neosobní Brahman je nejvyšší *tattva*. Subtilnější pochopení zde je, že *jñāna* samotná je hmotná, což znamená, že všechno poznání, které v hmotném světě získáme, nebo že každý princip (*siddhānta*), který v něm ustanovíme, závisí pouze na hmotných attributech. Proto je buď onen princip hmotný nebo si metodou negace hmoty (*vyatireka*) představujeme princip, který je opakem hrubé hmoty, ale tímto způsobem nelze dosáhnout skutečné nejvyšší *tattvy*. V *Bhakti-sandarbhě* Śrīla Jīva Gosvāmī popsal *tattvu*, jíž dosáhnou ti, kdo následují cestu neosobní *jñāny*, takto: *prathamataḥ śrotṛṇām hi vivekas tāvān eva yāvataḥ jaḍātirikta-cin-mātram vastūpasthitam bhavati. tasmīnś cin-mātre 'pi vastuni ye viśeṣāḥ svarūpa-bhūta-śakti-siddhā bhagavattādirūpa vartante tāms tu te vivektum na kṣamante. yathā divā-rajanī-khaṇḍini jyotiṣi jyotir mātratve 'pi ye maṇḍalāntar bahiś ca divya-vimānādi-paraśpara-pṛthag-bhūta-raśmi-paramāṇu-rūpā viśeṣās tāms carma-cakṣuṣo vivektum na kṣamante tadvat. pūrvavac ca yadi mahat-kṛpā-viśeṣaṇa-divya-dṛṣṭitā bhavati tadā viśeṣopalabdhiś ca bhavet. na cen nirviśeṣa-cin-mātra-brahmānubhavena tal-līnam eva bhavati. (215)*

idam eva (Gītā 8.3) svābhāvo 'dhyātman ucyate ity anena śrī-gītāsūktam. svasya śuddhasyātmano bhāvo bhāvanā ātmany adhikṛtya vartamānatvād adhyātma-śabdenocyate ity arthaḥ. (216)

„Zpočátku studenti, kteří následují cestu *jñāny*, potřebují dostatečnou schopnost rozlišovat pro pochopení existence transcendentní bytosti (*ciṇmaya-vastu*), která se nachází za znečištěním hrubou hmotou. Ačkoliv specifické rysy Božství tvořené energiemi vlastními Pánově podstatě jsou v této transcendentní bytosti přirozeně přítomny, stoupenci cesty *jñāny* je nejsou schopni vnímat. Například slunce je nebeské těleso, které rozptyluje temnotu noci. Ačkoliv je jeho svítivost snadno pochopitelná, vnitřní a vnější funkce sluneční planety, rozdíl mezi jednotlivými částicemi světla a zvláštní charakteristické rysy nesčetných atomických částic světla jsou pro lidské oči nepostřehnutelné. Podobně ti, kdo vidí transcendentní bytost očima neosobní *jñāny*, nejsou schopni vnímat Pánovy božské osobní vlastnosti. Pokud, jak je popsáno výše, osoba získá transcendentní vizi zvláštní milostí vznešených oddaných, bude moci přímo rozpoznat osobní vlastnosti Pána. V opačném případě realizací neosobního existenciálního Brahmanu dosáhne jen stavu splynutí s Brahmanem.“ (*Anuccheda* 214)

„Toto poznání je uvedeno v *Bhagavad-gītě* (8.3): *svabhāvo 'dhyātman ucyate* – „Přirozená povaha živé bytosti je známá jako vlastní já.“ Významy slov *svabhāva* a *adhyātma* jsou tyto. *Sva* poukazuje na *śuddha-ātmu*, čisté já, a slovo *bhāva* poukazuje na zjištění. Proto je zjištění povahy čisté živé bytosti jako jedinečné a individuální, s věčným

vztahem k Nejvyššímu, známé jako *sva-bhāva*. Když je *ātmā*, osoba, učiněna hlavním předmětem zaměření, a tak získá schopnost jednat ve své správné funkci, nazývá se to *adhyātma*.“ (*Anuccheda* 216)

Význam je, že když je duchovní poznání získané metodou negace (*neti-neti*), je Absolutní Pravda, která transcenduje *māyu*, realizována pouze částečně. Rozmanitý aspekt transcendence, který leží mnohem hlouběji uvnitř, není zrealizován. Ten, kdo následuje tento proces, může být ochráněn před *anarthou* impersonalismu, jen pokud se setká s personalistou, seberealizovaným vaišnavským guruem.

Ti, kdo následují cestu *yogy*, nakonec dospějí pouze k realizaci všeprostopující *paramātmā-tattvy*. Realizaci *śuddha-bhagavat-tattvy* nemohou dosáhnout. *Paramātmā*, *īśvara*, osobní Višņu a tak dále se zkoumají v procesu *yogy*. V tomto procesu lze nalézt několik atributů *bhakti*, ale není to *śuddha-bhakti*. Obecně náboženské zásady v tomto světě, které se považují za *bhagavat-dharmu*, jsou všechno pouze procesy *yogy*, které usilují o realizaci *Paramātm*y. Nemůžeme očekávat, že nás nakonec všechny přivedou k *bhagavat-dharmě*, protože v procesu meditace existuje mnoho překážek, než nakonec Absolutní Pravdu zrealizujeme. Kromě toho když si po nějaké době praktikování buď *yogy* nebo meditace osoba představuje „jsem Brahman“ (*ahaṅgrahopāsana*), hrozí jí maximální možnost pádu do pasti neosobní duchovní *jñāny*.

V tomto procesu není realizace věčné podoby *Bhagavāna* a různých charakteristik transcendence dostupná. Podoba, kterou si osoba představuje v době *upāsany*, meditačního uctívání, ať je to *virāṭ* (gigantická podoba Pána jako vesmíru) nebo čtyřruká podoba nacházející se v srdci, není věčná. Tento proces se nazývá *paramātmā-darśana*, realizace *Nadduše*. I když je lepší než rozvoj neosobní *jñāny*, není dokonalý a nepřináší dokonalý požitek. *Aṣṭāṅga-yoga*, *haṭha-yoga*, *karma-yoga* a všechny ostatní praktiky *yogy* jsou v tomto procesu zahrnuty. I když *rāja-yoga* nebo *adhyātma-yoga* do určité míry následují tento proces, ve většině případů jsou pouze zahrnuty do procesu *jñāny*. *Siddhānta*, filozofický závěr, je, že *paramātmā-darśan* nelze nazývat *śuddha-bhakti*. V tomto ohledu je uvedeno v *Bhakti-sandarbhě* (7): *antaryāmitvamaya-māyā-śakti-pracuracic-chakty-amśa viśiṣṭam paramātmēti*: expanze Nejvyššího Pána, která po vzniku tohoto vesmíru do něho vstupuje jako vládce hmotné přírody a je udržovatelem stvoření, je známá jako *Jagadīśvara* neboli všeprostopující *Paramātmā*. Jeho funkce se týká spíše projevení vnější než vnitřní energie. Proto je tato *tattva* přirozeně na nižší úrovni než nejvyšší a věčná *bhagavat-tattva*.

Absolutní Pravda realizovaná výhradně v procesu *bhakti* se nazývá *Bhagavān*. V *Bhakti-sandarbhě* (7) jsou charakteristiky *bhagavat-tattvy* popsány jako *pari-pūrṇa-sarva-śakti-viśiṣṭam-bhagavān iti*: úplná Absolutní Pravda oplývající všemi transcendentními energiemi se nazývá *Bhagavān*. Po stvoření vesmíru do něho *Bhagavān* vstupuje prostřednictvím své částečné expanze *Paramātm*y: jako *Garbhodakaśāyī* je *Nadduší* celého vesmíru (*virāṭ-antaryāmī*) a jako *Kṣīrodakaśāyī* je *Nadduší* v srdcích živých bytostí. V přímém opaku vůči projeveným hmotným světům se *Bhagavān* zjevuje jako neosobní *brahma-svarūpa-tattva*. Proto je *Bhagavān* původní *tattva* a nejvyšší Absolutní Pravda. Jeho *svarūpa-vigraha*, skutečná podoba, je transcendentní. Spočívá v NĚm úplná duchovní blaženost. Jeho energie jsou nepochopitelné a mimo jakoukoliv racionalizaci. Nemůže být vnímán žádným způsobem, který vytvořilo poznání nekonečně malé *jīvy*. Vlivem Jeho nepochopitelné energie se projevil celý vesmír a všechny živé bytosti sídlící

v něm. *Jīvy* projevující se z *taṭastha-śakti*, okrajové energie Bhagavāna, se stanou úspěšnými pouze následováním *dharmy* v podobě Jeho výlučné láskyplné transcendentní služby. Pak je možné praxí *nāma-bhajanu* realizovat na vlastní transcendentní oči jedinečnou krásu Bhagavāna. Procesy *jñāny* a *yogy* se k Bhagavānovi nejsou schopny přiblížit. Kombinací *bhagavat-tattvy* se *jñānou* se *tattva* jeví jako beztvary a zářivý neosobní Brahman, a pokud je pozorována procesem *yogy*, zjeví se jako Paramātmā zapojená v tomto hmotném stvoření. *Bhakti* je svrchovaně čistá. Pro *Bhakti-devī*, ztělesněnou *bhakti*, je velmi bolestivé vidět Nejvyšší Osobnost v Jeho nižších projevech. Pokud je kdekoliv vidí, nemůže ten pohled snést.

Z těchto tří projevů Absolutní Pravdy je cílem *bhakti* jen projev Bhagavāna v osobní podobě. Ale i v Bhagavānově osobním projevu je jeden důležitý rozdíl. V případě, že vnitřní energie (*svarūpa-śakti*) projeví svůj úplný majestát (*aiśvarya*), Bhagavān se zjeví jako Vaikuṇṭhanātha Nārāyaṇa, a tam, kde vnitřní energie projeví svou svrchovanou sladkost (*mādhurya*), se Bhagavān zjeví jako Śrī Kṛṣṇa. Přestože *aiśvarya* převládá téměř všude, v přítomnosti *mādhuryi* ztrácí své kouzlo. V hmotném světě nemůžeme toto srovnání učinit; žádný takový příklad není nikde viditelný. V hmotném světě je *aiśvarya* vlivnější než *mādhurya*, ale v duchovním světě je tomu zcela naopak. Tam je *mādhurya* nadřazenější a vlivnější než *aiśvarya*. Ó moji drazí oddaní! Všichni jednou uvažujte o *aiśvaryi*, a poté do svých srdcí láskyplně uveďte pocity *mādhuryi*. Tak budete schopni pochopit tuto pravdu. Tak jako v hmotném světě, když vychází slunce a pohlcuje měsíční světlo, když se v srdci oddaného objeví chuť sladkosti *mādhuryi*, *aiśvarya* již nevnímá jako chutnou. Śrīla Rūpa Gosvāmī napsal (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.59):

*siddhāntatas tv abhede 'pi śrīśa-kṛṣṇa svarūpayoḥ
rasenotkṛṣyate kṛṣṇa-rūpam eṣā rasa-sthitih*

I když z hlediska *siddhānty* se Nārāyaṇa a Kṛṣṇa neliší, Kṛṣṇa je na vyšší úrovni, protože vlastní více *rasy*. To je sláva *rasa-tattvy*. Celá tato *tattva* bude objasněna později během této diskuse. Teď je však důležité pochopit, že příznivý rozvoj činností určených k potěšení Śrī Kṛṣṇy (*ānukūlyena-anuśīlanam*) je jediná vnitřní charakteristika (*svarūpa-lakṣaṇa*) *bhakti*. Tak to potvrzuje stejné prohlášení v hlavním verši.

Zůstat prostý tužeb oddělených od touhy potěšit Śrī Kṛṣṇu (*anyābhilāṣitā*) a nepokrytý *jñānou* a *karmou* (*jñāna-karmādy anāvṛtam*) je *taṭastha-lakṣaṇa* neboli okrajová charakteristika *bhakti*. *Viṣṇu-bhaktim pravakṣyāmi yayā sarvam avāpyate* – v této polovině verše z *Bhakti-sandarbhya* (216) jsou zkoumány okrajové vlastnosti *bhakti*. Jeho význam je, že praktikováním výše uvedené *viṣṇu-bhakti* může *jīva* dosáhnout všeho. Touha něčeho dosáhnout se nazývá *abhilāṣitā*. Ze slova *abhilāṣitā* by si nikdo neměl odvodit význam, že touhu po pokroku v *bhakti* a konečném dosažení dokonalosti je třeba rovněž zamítnout. „Praxí *sādhana-bhakti* jednoho dne dosáhnu stádia *bhāvya*“ – je velmi chvályhodné, aby si oddaný udržoval tuto touhu, ale kromě ní je třeba všechny ostatní druhy tužeb zamítnout. Existují dva druhy oddělených tužeb: touha po uspokojení smyslů (*bhukti*) a touha po osvobození (*mukti*). Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.22):

bhukti-mukti-sprhā yavat piśāci yadi varttate

tāvāt bhakti-sukhāsyātra katham abhyudayo bhavet

Dokud dvě čarodějnice tužeb po *bhukti* a *mukti* zůstávají v srdci oddaného, neprojeví se ani zlomek čistého požitku odvozeného ze *svarūpa-siddha-bhakti*. (Všechny příznivé snahy, *ceṣṭā*, jako *śravaṇa*, *kīrtan* a tak dále, stejně jako projev duchovních citů na počátku stádia *bhāvy*, jež jsou zcela oproštěné ode všech tužeb oddělených od Śrī Kṛṣṇy a od pokryvů *jñāny* a *karmy*, jsou známy jako *svarūpa-siddhā-bhakti*. Jinak řečeno, všechny snahy těla, slov a mysli ve vztahu ke Śrī Kṛṣṇovi a konané výhradně a přímo pro Jeho potěšení bez jakéhokoliv zasahování jsou známy jako *svarūpa-siddhā-bhakti*.) Jak tělesný tak mentální požitek jsou považovány za *bhukti*. Oddělené úsilí uchovat si zdraví, toužit po chutných jídlech, síle a moci, bohatství, následovnicích, manželce, synech a dcerách, slávě a vítězství jsou všechny považovány za *bhukti*. Touha narodit se v příštím životě v bráhmanské nebo v královské rodině, dosáhnout nebeských planet či Brahmalogy nebo získat jiný druh požitku v dalším životě jsou také považovány za *bhukti*. Praxe osmistupňové *yogy* a touha po osmi nebo osmnácti druzích mystických dokonalostí jsou rovněž zařazeny do kategorie *bhukti*. Žádostivost *bhukti* nutí *jīvu* podřídit se šesti nepřátelům v čele s chťičem a hněvem. Závist si snadno podmaní srdce *jīvy* a ovládá je. Kdo tedy chce dosáhnout *śuddha-bhakti*, musí zůstat zcela mimo vliv touhy po *bhukti*. Aby podmíněná duše opustila touhu po *bhukti*, nemusí zavrhnout smyslové předměty tím, že odejde žít v lese. Pouhé bydlení v lese nebo přijetí oděvu *sannyāsiho* nikoho nezboví touhy po *bhukti*. Pokud v srdci oddaného sídlí *bhakti*, pak i když žije uprostřed smyslových předmětů, bude schopna zůstat od nich odpoutaná a touhu po *bhukti* dokáže opustit. Proto Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.254-256):

*rucim udvahatas tatra janasya bhajane hareḥ
viṣayeṣu gariṣṭho 'pi rāgaḥ prāyo vilīyate
anāsaktasya viṣayān yathārham upayuñjataḥ
nirbandhaḥ kṛṣṇa-sambandhe yuktaṁ vairāgyam ucyate
prāpañcikatayā buddhyā hari sambandhi vastunaḥ
mumukṣubhiḥ parityāgo vairāgyaṁ phalgu kathyate*

Když *jīva* vyvine chuť pro Kṛṣṇa-*bhajan*, od té doby její nadměrná připoutanost ke smyslovým předmětům začne postupně mizet. Pak smyslové předměty přijímá v duchu odpoutanosti pouze podle svých potřeb, protože ví, že mají souvislost s Kṛṣṇou a chová se podle toho. To se nazývá *yukta-vairāgya*. Odříkání těch, kdo touží po vysvobození z hmoty, a proto odmítají smyslové předměty jako iluzorní, se nazývá *phalgu* neboli zbytečné. Vtělená *jīva* se nemůže zcela vzdát smyslových předmětů, ale změnu vztahu požitku k nim při zachování si pochopení jejich vztahu ke Kṛṣṇovi nelze nazývat smyslový požitek. *Rūpa* (podoba), *rasa* (chuť), *gandha* (vůně), *sparsā* (touch) a *śabda* (zvuk) jsou smyslové předměty. Měli bychom se snažit vnímat svět tak, že se všechno jeví v souvislosti s Kṛṣṇou, což znamená, že bychom měli vidět všechny *jīvy* jako služebníky a služebnice Kṛṣṇy. Vidět zahrady a řeky jako příjemná místa Kṛṣṇových zábav. Dohlížet, aby se všechny druhy pokrmů používaly jako oběť pro Jeho potěšení. Ze všech druhů vůní vnímat vůni Kṛṣṇova *prasādam*. Stejným způsobem dohlížet, aby si Kṛṣṇa vychutnával všechny druhy chutí. Vidět, že všechny prvky, jichž se dotýkáme, mají vztah s Kṛṣṇou, a

naslouchat pouze *Hari-kathā* neboli vyprávěním popisujícím činnosti Jeho vznešených oddaných. Když oddaný získá takový náhled, pak již neuvidí smyslové předměty jako oddělené od samotného Bhagavāna. Sklon užívat si smyslového požitku umocňuje touhu po *bhukti* v srdci oddaného a nakonec jej svádí z cesty *bhakti*. Na druhou stranu přijímáním všech předmětů tohoto světa jako nástrojů, jež se mají používat ve službě Kṛṣṇovi, se touha po *bhukti* zcela vymýtí ze srdce, což umožní, aby se tam projevila *śuddha-bhakti*.

Tak jako je nutné opustit touhu po *bhukti*, stejně důležité je opustit touhu po *mukti*. Existují některé velmi hluboké zásady a pojetí týkající se *mukti*. Písma uvádějí pět druhů *mukti*:

*sālokya-sārṣṭi-sāmīpya-sārūpyaikatvam apy uta
dīyamānaṁ na gṛhṇanti vinā mat-sevanaṁ janāḥ*

Śrī Kapiladeva pravil: „Ó má drahá matko! Přesto je jim nabízeno pět druhů osvobození známých jako *sālokya*, *sārṣṭi*, *sārūpya*, *sāmīpya* a *ekatva*, Moji čistí oddaní je nepřijmou. Přijímají pouze Mou transcendentní láskyplnou službu.“ (*Śrīmad-Bhāgavatam* 3.29.13)

Prostřednictvím *sālokya-mukti* osoba získá možnost žít v Bhagavānově sídle. Získat bohatství, která se vyrovná Bhagavānovu, se nazývá *sārṣṭi-mukti*. Dosáhnout blízkosti Bhagavāna se nazývá *sāmīpya-mukti*. Získat čtyřrukou podobu jako má Bhagavān Viṣṇu se nazývá se *sārūpya-mukti*. Dosažení *sāyujya-mukti* (splnutí) se nazývá *ekatva*. Toto *sāyujya-mukti* je dvojího druhu: *brahma-sāyujya* a *īśvara-sāyujya*. Rozvoj *brahma-jñāny* neboli neosobního poznání vede k *brahma-sāyujyi*. Také následováním metody předepsané v duchovních písmech člověk dosáhne *brahma-sāyujyi*. Správným následováním systému Patañjaliho *yogy* dosáhne osvobození známé jako *īśvara-sāyujya* neboli splnutí s podobou Pána. Pro oddané jsou oba druhy *sāyujya-mukti* hodny odmítnutí. Ti, kdo chtějí dosáhnout *sāyujyi* jako stádia dokonalosti, mohou také následovat proces *bhakti*, ale jejich *bhakti* je dočasná a podvodná. Nepřijímají *bhakti* jako věčné zaměstnání a považují ji pouze za prostředek dosažení Brahmanu. Jejich představa je, že po dosažení Brahmanu *bhakti* neexistuje. Z tohoto důvodu *bhakti* upřímného oddaného ve společnosti takových spiritualistů upadá. *Śuddha-bhakti* nikdy nesídlí v srdcích těch, kdo se domnívají, že *sāyujya-mukti* je konečná dokonalost. Pokud jde o ostatní *mukti*, Śrīla Rūpa Gosvāmī vysvětluje (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.55-57):

*atra tyājyatayaivoktā muktiḥ pañca-vidhāpi cet
sālokyādis tathāpy atra bhaktyā nati virudhyate
sukhaiśvaryaottarā seyaṁ prema-sevottarety api
sālokyādir-dvidhā tatra nadya sevājuṣāṁ matā
kintu premaiika-mādhurya-juṣa ekāntino harau
naiivāṅgī kurvate jātu muktiṁ pañca-vidhāṁ api*

Ačkoliv výše uvedených pět druhů *mukti* je hodno odmítnutí oddanými, čtyři druhy *sālokya*, *sāmīpya*, *sārūpya* a *sārṣṭi* nejsou zcela v protikladu k *bhakti*. Podle rozdílné způsobilosti konkrétního oddaného jich dosáhnout mohou tyto čtyři druhy *mukti* nabývat dvou podob: *sva-sukha-aiśvarya pradānakārī* (to, které propůjčuje transcendentní požitek

a bohatství) a *prema-seva-pradānakārī* (to, které propůjčuje láskyplnou transcendentní službu Bhagavānovi). Ti, kdo dosáhnou Vaikuṅṭh prostřednictvím těchto čtyř druhů osvobození, získají plod transcendentního požitku a bohatství. Služebníci nebo oddaní Pána toto osvobození nikdy nepřijmou za žádných okolností a *premi-bhaktové* neboli milující oddaní nikdy nepřijmou žádný z pěti druhů *mukti*. Proto u čistých oddaných neexistuje touha po osvobození. Zůstat prost touhy po *mukti* tedy je *anyābhilāṣitā-śūnya*, nemít jakoukoliv jinou touhu než potěšit Śrī Kṛṣṇu. To je jedna z *taṭastha-lakṣaṇ* neboli okrajových vlastností *bhakti*.

Zůstat nepokryt sklony ke *jñānē* a *karmē* je další okrajová charakteristika *bhakti*. Ve výrazu „*jñāna-karmādi*“ má slovo „*ādi*“ význam „a tak dále“, což odkazuje na praxi *aṣṭāṅga-yogy*, *vairāgya sāṅkhya-yogy* a na povinnosti, které odpovídají kastě či vyznání. Již bylo zmíněno, že příznivý rozvoj činností pro potěšení Śrī Kṛṣṇy se nazývá *bhakti*. Živá bytost je transcendentní, Kṛṣṇa je transcendentní, a *bhakti-vṛtti* neboli sklon k čisté oddanosti skrze kterou si živá bytost vytváří věčný vztah s Kṛṣṇou, je také transcendentní. Teprve když se *jīva* nachází v čistém stavu, jedná *svarūpa-lakṣaṇa* neboli vnitřní atribut *bhakti*. V té době pro *taṭastha-lakṣaṇa bhakti* neexistuje možnost jednat. Když je *jīva* podmíněna a nachází se ve hmotném světě, spolu s její *svarūpou* čili přirozenou totožností jsou přítomny dvě další okrajové totožnosti: hrubé a jemné tělo. Jejich prostřednictvím se živá bytost snaží plnit si své různé touhy, zatímco žije v hmotném světě. Proto když někoho seznamujeme s pojetím *śuddha-bhakti*, musíme ho seznámit s pojetím *anyābhilāṣitā-śūnya*, být prost jiné touhy než potěšit Śrī Kṛṣṇu. V transcendentním světě není tento druh ztotožnění nutný. Poté, co *jīva* poklesla do oceánu hmotné existence, pohrouží se do různých druhů vnějších činností, a tak je napadena chorobou zvanou „zapomnětlivost na Kṛṣṇu“. V *jīvě* vystavené vážným utrpením způsobeným touto nemocí vzniká touha po vysvobození z oceánu hmotné nevědomosti. V té době se v mysli sama odsuzuje: „Běda! Jak jsem ubohá! Poté, co jsem spadla do tohoto nepřekonatelného oceánu hmotné existence, pohazují mnou sem a tam silné vlny mých zlotřilých tužeb. V různých dobách mě napadají krokodýli a další draví tvorové v podobě chtíče, hněvu a tak dále. Pláču bezmocně nad svým ubohým stavem, ale nevidím žádnou naději na přežití. Co mám dělat? Nemám nějakého dobrodince? Existuje nějaký způsob, jak mohu být zachráněna? Běda! Co dělat? Jak budu vysvobozena? Nevidím žádné řešení svého dilematu. Běda! Běda! Jsem velmi nešťastná.“ V tomto zoufalém stavu bezmoci se *jīva* unaví a utichne.

Když nanejvýš soucitný Śrī Kṛṣṇa uvidí *jīvu* v tomto stavu, milostivě jí do srdce vloží *bhakti-latā-bīju* neboli semeno popínavé rostliny oddanosti. Toto semeno je známo jako *śraddhā* neboli víra a obsahuje nerozvinutý projev *bhāvy* neboli první semenáček božské lásky k Bhagavānovi. Je vyživován vodou rozvoje oddaných činností v čele s nasloucháním a opěvováním, nejprve vyraší, pak nasadí listy a nakonec květy, jak se projeví v plně rozvinuté podobě popínavé rostliny. Když se nakonec na *jīvu* usměje štěstí, *bhakti-latā* nese plod *premy*.

Nyní vysvětlím postupný vývoj *bhakti* od semene *śraddhy*. Je třeba si jasně uvědomit, že jakmile je do srdce zaseto semeno *śraddhy*, bezprostředně se tam objeví *Bhakti-devī*. *Bhakti* ve stádiu *śraddhy* je velmi jemná jako novorozená dívka. Od okamžiku, kdy se objeví v srdci oddaného, musí být velmi pečlivě udržována zdravá. Stejně jako hospodář chrání svou velmi křehkou dcerku před sluncem, nachlazením, škodlivými tvory, hladem

a žízni, musí být dítěti podobná Śraddhā-devī chráněna přede všemi druhy nepřízně. V opačném případě nežádoucí společnost *jñāny*, *karmy*, *yogy*, lpění na hmotných předmětech, suché odříkání a tak dále jí nedovolí postupně vyrůst v *uttama-bhakti*, a místo toho z ní vyroste něco jiného. Jinak řečeno, *śraddhā* se nakonec nevyvine v *bhakti*, ale pouze převezme podobu *anarth*. Nebezpečí nákazy zůstává, dokud se Śraddhā-devī nezbaví vlivu *anarth* a nezmění se v *niṣṭhu* díky péči milující matky v podobě společnosti pravých oddaných a přijímáním léku v podobě *bhajanu*. Jakmile dosáhne stádia *niṣṭhā*, žádná *anartha* ji už nemůže snadno uškodit.

Pokud Śraddhā-devī není správně živena s maximální péčí, bude znečištěna choroboplodnými zárodky, termity, komáry a nezdravým životním prostředím procesů *jñāny*, odříkání, neosobního pojetí, *sāṅkhyi* a tak dále. V podmíněném stavu jsou *jñāna*, *vairāgya* a tak dále pro *jīvu* nevyhnutelné, ale pokud jde o *jñānu* určité odrůdy, která je pro *bhakti* nepříznivá, může *bhakti* zničit. Proto zde podle Śrīly Jīvy Gosvāmīho slovo „*jñāna*“ odkazuje na snahu dosáhnout neosobního Brahman. *Jñāna* je dvou druhů: duchovní poznání zaměřené na dosažení *mukti* a *bhagavat-tattva-jñāna*, která vzniká v srdci *jīvy* současně s *bhakti*. První druh *jñāny* je v přímém rozporu s *bhakti* a je nezbytné držet se daleko od ní. Někteří lidé říkají, že *bhakti* vzniká až po rozvoji tohoto duchovního poznání, ale toto tvrzení je zcela chybné. *Bhakti* ve skutečnosti vysychá rozvojem tohoto poznání. Na druhou stranu *tattva-jñāna* o vzájemném vztahu (*sambandha*) mezi *īśvarou*, *jīvou* a *māyou*, která vzniká v srdci *jīvy* obdařené vírou díky rozvoji oddaných činností, je pro její *bhakti* užitečná. Toto poznání se nazývá *ahaituka-jñāna* neboli poznání bez postranních úmyslů. Sūta Gosvāmī říká ve *Śrīmad-Bhāgavatamu* (1.2.7):

*vāsudeve bhagavati bhakti-yogaḥ prayojitaḥ
janayaty aśu vairāgyaṁ jñānaṁ ca yad ahaitukam*

„*Bhakti-yoga* konaná pro uspokojení Bhagavāna Vasudevy přináší odpoutání ode všech věcí, které s Ním nesouvisejí a dává vzniknout čistému poznání prostému všech motivů dosáhnout osvobození a zaměřenému výlučně na dosažení Jeho.“

Nyní, po pečlivém přezkoumání všech předchozích výroků, můžeme pochopit, že zůstat nepokryt *jñānou*, *karmou* a tak dále – což znamená přijímat je jako podřízené subjekty – a věnovat se příznivému rozvoji činností s cílem potěšit Śrī Kṛṣṇu, které jsou prosté jakékoliv jiné touhy, se nazývá *uttama-bhakti*. *Bhakti* je jediným prostředkem, kterým *jīva* může získat transcendentní blaženost. Kromě *bhakti* jsou všechny ostatní metody vnější. S pomocí *bhakti* se někdy *karma* označuje jako *āropa-siddhā-bhakti* neboli úsilí, které je nepřímou obohaceno kvalitou oddanosti, a někdy je *jñāna* označena jako *saṅga-siddhā-bhakti* neboli snaha spojená s nebo příznivá pro rozvoj oddanosti. Nikdy však nemohou být přijaty jako *svarūpa-siddhā-bhakti* neboli *bhakti* v jejím přirozeně dokonalém stádiu. *Svarūpa-siddhā-bhakti* je *kaitava śūnya* neboli prosta jakéhokoliv klamu a přirozeně plná ryzí blaženosti, což znamená zbavena veškerých tužeb po nebeském požitku a dosažení osvobození. Ale v *āropa-siddhā-bhakti* touhy po *bhukti* a *mukti* zůstávají skryté. Proto se také nazývá *sakaitava-bhakti* neboli podvodná *bhakti*. Ó moji drazí důvěrní vaiṣṇavové! Svou přirozenou povahou vás přitahuje *svarūpa-siddhā-bhakti* a necítíte chuť vůči *āropa-siddhā-bhakti* nebo *saṅga-siddhā-bhakti*. Ačkoliv tyto dva druhy oddanosti nejsou ve skutečnosti svou povahou *bhakti*, někteří lidé na ně

odkazují jako na *bhakti*. Ve skutečnosti nejsou *bhakti*, ale *bhakti-ābhāsa* neboli stín skutečné *bhakti*. Pokud někdo díky nějakému štěstí prostřednictvím praxe *bhakti-ābhāsy* vyvine *śraddhu* ve skutečnou povahu *bhakti*, teprve pak se může tento postup přeměnit v *śuddha-bhakti*. Ale to se nestane snadno, protože v praxi *bhakti-ābhāsy* hrozí všechny možnosti zůstat bez *śuddha-bhakti*. Proto jsou ve všech písmech pokyny následovat *svarūpa-siddhā-bhakti*.

V tomto krátkém článku byla vysvětlena skutečná povaha *śuddha-bhakti*. Po pečlivém přezkoumání všech pokynů našich předchozích *ācāryů* v souhrnné podobě předkládáme jejich upřímné pocity v následujícím verši:

*pūrṇa cidātmake kṛṣṇe jīvasyāṇu cidātmanaḥ
upādhi-rahitā ceṣṭā bhaktiḥ svabhāvikī matā*

Śrī Kṛṣṇa je úplné, všeprostupující vědomí, které má vždy k dispozici všechny energie, a *jīva* je nekonečně malá vědomá bytost, která je přirovnávána k jediné částice světla v paprsku neomezeného duchovního slunce. Přirozená a ryzí snaha nekonečně malé vědomé bytosti směřující k úplnému vědomí se nazývá *bhakti*. Odolnost *jīvy* vůči *anyābhilāṣe* (jednání, jehož cílem je splnit si jiné touhy než touhu potěšit Śrī Kṛṣṇu), *jñāṇe* a *karmě* se nazývá „získávání hmotného označení“ (*upādhi*). Měli bychom pochopit, že přirozená vlastní snaha *jīvy* může znamenat jen příznivý rozvoj činností pro potěšení Śrī Kṛṣṇy.

Kapitola druhá

Analýza *bhakti-ābhāsy*, stínové *bhakti*

*yad bhaktyābhāsa-leśo 'pi dadāti phalam uttamam
tam ānanda-nidhiṁ kṛṣṇa-caitanyaṁ samupāśmahe*

„Uctíváme Śrī Kṛṣṇu Caitanyu, který je oceánem transcendentní blaženosti. Dokonce i slabá stopa oddanosti Jemu poskytuje ten nejvyšší výsledek.“

Moji drazí oddaní! V předchozí kapitole jsme rozebírali vnitřní povahu (*svarūpa*) a vnější charakteristiky (*taṭastha-lakṣaṇa*) *bhakti*. V této kapitole se budeme zabývat *bhakti-ābhāsou* neboli stínem *bhakti*. *Bhakti-ābhāsou* jsme se již trochu zabývali při probírání *taṭastha-lakṣaṇa bhakti*, a vskutku, *bhakti-ābhāsa* je skutečně zahrnuta v kategorii *taṭastha-lakṣaṇa bhakti*. Ale protože není opravdu vhodné důkladně analyzovat *bhakti-ābhāsu* v části, kde jsou popsány jak *svarūpa* tak *taṭastha-lakṣaṇa bhakti*, je nutné napsat samostatnou kapitolu na téma *bhakti-ābhāsa*. Doufáme, že tento článek poslouží k dalšímu objasnění tématu předchozí kapitoly.

Již bylo uvedeno, že přirozenou a ryzí snahou nekonečně malého vědomí, *jīvy*, směřující k úplnému vědomí, Kṛṣṇovi, se nazývá *bhakti*. *Jīvy* se nacházejí ve dvou stádiích, osvobozeném a podmíněném. V osvobozeném stavu je *jīva* prostá všech druhů hmotných vztahů a nachází se ve svém čistém, přirozeném postavení. V tomto stádiu je *jīva* prostá jakéhokoliv hmotného označení (*upādhi*), a okrajové vlastnosti *bhakti* tedy v ní nemohou

existovat. V podmíněném stavu *jīva* zapomíná na svou přirozenou totožnost, jak je její duchovní inteligence oklamána pokryvy jemných a hrubých těl. V tomto stádiu *jīva* získává různá hmotná *upādhi*. Když je zrcadlo očištěné od prachu, jasně odráží jakýkoliv předmět, ale když je pokryto prachem, neodráží jasně nic. V tomto stavu můžeme říci, že zrcadlo získalo *upādhi*. Když něco pokryje *svabhāvu* neboli povahu předmětu, pak je tento pokryv znám jako jeho *upādhi*. Hmotná příroda pokrývá čistou přirozenou povahu *jīvy* a tento pokryv je *upādhi jīvy*. To je řečeno ve *Śrīmad-Bhāgavatamu* (11.2.37):

*bhayaṁ dvitīyābhiniveśataḥ syād
īśād apetasya viparyayo 'smṛtiḥ
tan-māyāyāto budha ābhajet tam
bhaktyaikayeśaṁ guru-devatātmā*

Přirozený sklon *jīvy* k čisté oddanosti k úplnému vědomí, Bhagavānovi Śrī Kṛṣṇovi, je její *nitya-dharma* neboli věčná povinnost. Když se tato *jīva* postaví proti Bhagavānovi, ovládne ji strach a její inteligence je ztracena. *Māyā* je *aparā-śakti* neboli vnější energie Bhagavāna. Vzhledem k existenci tohoto hmotného světa, který se projevil z vnější energie, aby byl nezávislý na Bhagavānovi, nešťastná *jīva* klesá do hmotné existence. Inteligentní lidé přijímající útočiště u lotosových nohou *sad-gurua* se věnují výlučnému *bhajanu parama-devovi*, nejvyššímu Bohu, Śrī Harimu.

Z výše uvedeného verše můžeme vyvodit, že *māyābhiniveśa jīvy* neboli pohroužení v hmotné energii jí vnucuje falešné *upādhi*. V tomto znečištěném stádiu její *bhakti* snadno upadá a podobá se *bhakti-ābhāse*. Ti, kdo netouží po ničem jiném než *śuddha-bhakti*, by měli úplně překonat *bhakti-ābhāsu* a přijmout útočiště u *kevalā-bhakti*, výlučné a nepřerušované oddanosti. Z tohoto důvodu velmi podrobně zkoumáme téma *bhakti-ābhāsy*. Tato hloubková analýza *bhakti-ābhāsy* je nesmírně důvěrná; pouze důvěrní oddaní jsou kvalifikováni ji vyslechnout. Je to proto, že ty, kdo považují *bhakti-ābhāsu* za *bhakti*, přečtení této knihy nikdy nepotěší, dokud se nestanou skutečně pozeňnanými. Cítím obrovskou radost při předkládání tohoto tématu důvěrným oddaným.

Śrīla Rūpa Gosvāmī neuvedl samostatnou analýzu *bhakti-ābhāsy* v *Bhakti-rasāmṛta-sindhu*. V první polovině verše *anyābhilāṣitā-sūnyam jñāna-karmādy anāvṛtam* podal úplné, ale skryté vysvětlení *bhakti-ābhāsy*. Když Śrīla Rūpa Gosvāmī ve své analýze *rati-tattvy* rozebíral *rati-ābhāsu* neboli stínovou *rati*, *bhakti-ābhāsu* pěkně vysvětlil. Tuto úvahu o *bhakti-ābhāse* předkládám na základě pojetí *rasācāryi* Śrīly Rūpy Gosvāmīho. *Bhakti-ābhāsa* se nachází před stádiem *śuddha-bhakti*. Z *bhakti-ābhāsy* se postupně projevují stádia *śuddha-bhakti* a *rati* v *śuddha-bhakti*. Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.3.45): *pratibimbas tathā chāyā ratyābhāso dvidhā mataḥ* – existují dva druhy *bhakti-ābhāsy* – *pratibimba-bhakti-ābhāsa* a *chāyā-bhakti-ābhāsa*. Rozdíl mezi nimi je, že *pratibimba* zůstává oddělená od původního předmětu a jeví se jako další samostatný předmět, zatímco *chāyā* je zcela závislá na původním předmětu a vlivem blízkosti k němu se jeví jako částečný projev původního předmětu. Když se strom odráží ve vodě, strom viditelný ve vodě se nazývá *pratibimba* neboli odraz původního stromu. Odraz není nikdy ve styku s původním předmětem. Existence odrazu je pouze důsledkem existence původního předmětu; přesto je odraz přijímán jako samostatná totožnost. Podobá, kterou je vidět, protože strom blokuje dráhu světla, a která se podobá samotnému stromu, se

nazývá *chāyā* neboli stín. Existence *chāyi* je zcela závislá na původním předmětu. Śrīla Jīva Gosvāmī říká: *tasmān nirupādhitvam eva rater mukhya-svarūpatvām sopādhitam ābhāṣātvām tattva gauṇyā vṛttyā pravarttamānatvam iti*, což znamená, že když je *bhakti* ryzí, je to *svarūpa-bhakti* neboli oddanost ve vnitřním stádiu, ale když je *bhakti* znečištěna, pak se nazývá *bhakti-ābhāsa*. *Bhakti-ābhāsa* se projevuje skrze *gauṇī-vṛtti* neboli vedlejší sklon *jīvy*. Vlastní sklon *jīvy* se nazývá *mukhya-vṛtti* a sklon, který je zablokovaný nebo zakrytý, se nazývá *gauṇī-vṛtti*. *Pratibimba-bhakti-ābhāsa* i *chāyā-bhakti-ābhāsa* se obě řadí do kategorie *gauṇī-vṛtti* neboli vedlejších sklonů. Když *bhakti* dosáhne čisté podoby, je zcela prostá sklonů k *pratibimbě* a *chāyi*. Tehdy je zjevný pouze původní předmět samotný, čistá spontánní oddanost.

Pratibimba-bhakti-ābhāsa

Pratibimba-bhakti-ābhāsa lze rozdělit do tří kategorií: (1) *nirviśeṣa-jñānāvṛta-bhakti-ābhāsa*, (2) *bahirmukha-karmāvṛta-bhakti-ābhāsa*, a (3) *vīparīta vastu me bhakti-buddhi-janīta bhakti-ābhāsa*.

(1) V *nirviśeṣa-jñānāvṛta-bhakti-ābhāse* zůstává *bhakti* skrytá pokryvem neosobního poznání. V té době existuje mezi *sādhakou* a *svarūpa-siddha-bhakti* opona neosobního poznání, takže přímá realizace *svarūpa-bhakti* není možná.

Pojetí neosobní *jñāny* je, že v rámci *cit-tattvy* neboli transcendence neexistují jména, podoby, vlastnosti, zábavy a další atributy. Podle této filozofie existují tyto atributy jen u hmotných předmětů, a když je *jīva* osvobozena z hmotné existence, splyne s nerozlišeným Brahmanem. Všude, kde se nachází tato *nirviśeṣa-jñāna*, se *śuddha-bhakti* nemůže projevit. *Kṛṣṇānuśilana* se nazývá *śuddha-bhakti*. Ale činnosti *bhakti* nejsou možné ve stádiu *nirviśeṣa*, protože ani *Kṛṣṇa*, *Kṛṣṇa-dāsa-jīva*, ani oddané úsilí nejsou přítomné. Pokud se někdo domnívá, že když je dosaženo stádia dokonalého osvobození, *bhakti* již neexistuje z důvodu zničení mysli, těla a falešného ega, ale zároveň nadále následuje proces *bhakti*, aby dosáhl této dokonalosti, jak může být jejich *kṛṣṇa-bhakti* nazvána věčnou a prostou podvodu? Tato osoba se snaží dočasně potěšit *Kṛṣṇu*, ale v konečném smyslu se snaží uhasit *Kṛṣṇovu* existenci. Přesně stejným způsobem *Vṛkāsura* potěšil svým uctíváním *Śivu* a poté, co získal od *Śivy* požehnání, aby mohl kohokoliv zabít pouhým položením ruky na jeho hlavu, se snažil zabít samotného *Śivu*. Oddanost takové osoby je zrádná a dočasná kvůli její neznalosti vnitřní povahy *nitya-siddhā-bhakti*. V *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.3.44,46) Śrīla Rūpa Gosvāmī popsal atributy této podvodné *bhakti*:

*kintu bāla-camatkāra-kārī tac-cihna vīkṣayā
abhijñena subodho 'yaṁ ratyābhāsaḥ prakīrtitaḥ
aśramābhīṣṭa-nirvāhī rati-lakṣaṇa lakṣitaḥ
bhogāpavarga-saukhyāṁśa-vyañjakaḥ pratibimbakaḥ*

Při pozorování příznaků prolévání slz a chvění u osob, které touží po hmotném požitku a osvobození, se může zdát, že vyvinuly *kṛṣṇa-rati* neboli velkou připoutanost ke *Kṛṣṇovi*. Jen pošetilí lidé, kteří jsou snadno ovlivněni předváděním vnějších projevů, však budou považovat tuto takzvanou *rati* za pravou. Znalci vědí, že jde o *rati-ābhāsu*. Chvění a

prolévání slz těchto osob má dva důvody. Prvním důvodem je, že touží po neosobním osvobození a díky vzpomínání na Kṛṣṇu, který jediný může tuto *mukti* udělit, cítí velkou radost. Tato radost je příčinou jejich prolévání slz a chvění; není to kvůli spontánní lásce ke Kṛṣṇovi. Druhým důvodem jejich prolévání slz a chvění je radost odvozená z uvažování, že pouhým konáním této *bhakti-ābhāsy* budou jejich vnitřní touhy po hmotném požitku snadno splněny. *Vārāṇasī-nivāsī kaścid ayam vyāharan hareś caritam yati-goṣṭhyāmutpulakaḥ siñcati gaṇḍadvayīmasraiḥ*. Jednou ve městě Vārāṇasī jeden *sannyāsī* pronášel jméno Hariho ve shromáždění *sannyāsīch* a nakonec se začal třást a z očí mu začaly téct slzy. Zatímco pronášel *harinām*, pomyslel si: „Aha! Tak jednoduchým způsobem dosáhnou neosobního osvobození.“ Śrīla Rūpa Gosvāmī popisuje příčinu tohoto stavu (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.3.47-48): *daivāt sad-bhakta-saṅgena kīrtanādyanusāriṇām prāyaḥ prasanna-manasām bhogo mokṣādi-rāgiṇām keśāñciddhṛdi bhāvendoh pratibimba udañcati tad-bhakta hṛnnabhaḥsthasya tat saṁsarga-prabhāvataḥ*. Projevovat toto chvění a slzy není pro impersonalistu snadné, protože *jñāna* a *vairāgya* činí srdce tvrdým a potlačují všechny příznaky *bhakti*, jež je velmi jemná. I když v procesu *śravaṇy* a *kīrtanu* prováděných impersonalisty existuje nemoc touhy po smyslovém požitku a osvobození, přesto cítí trochu radosti v srdcích ze *śravaṇy* a *kīrtanu*. Pokud tehdy nějakým štěstím získají společnost čistého oddaného Bhagavāna, pak se vlivem této společnosti *bhāva*, která vyšla jako měsíc na obloze srdcí čistých oddaných, odráží i v jejich srdcích znečištěných neosobním pojetím. To může někdy způsobit trochu extáze a slz. Ale když opět postrádají společnost tohoto oddaného, zesměšňují slzy a chvění svých vlastních žáků jako podvádění. Proto se *bhakti* nemůže nikdy objevit v srdci pokrytém neosobní *jñānou*, ale někdy se tam vyskytne *bhakti-ābhāsa*.

(2) V *bahirmukha-karmāvṛta-bhakti-ābhāse gauṇa-vṛtti* neboli sekundární sklon *bhakti* vytváří blok z vnějšího pokryvu *karmy* neboli plodonosných činností. Je to jako kdyby mezi *jīvou*, ochutnávajícím, a *bhakti*, ochutnáváním, byla opona plodonosných činností. Tato opona halí *svarūpu* neboli vnitřní povahu *bhakti*. *Varṇa-dharma*, *āśrama-dharma* a *aṣṭāṅga-yoga* jsou klasifikovány jako *karma*. *Karma* je dvou druhů: *nitya* a *naimittika*. Všechny činnosti, které vedou ke zbožnosti, jsou považovány za *karmu*. Podrobné vysvětlení *karmy* by značně rozšířilo tuto prezentaci. To, kdo chtějí pochopit *karma tattvu*, si mohou přečíst úvodní stránky mé knihy *Śrī Caitanya-śikṣāmṛta*. Proces *karmy* popsán v knihách *smārta-brāhmaṇū* je vnější *karma*. *Sandhya-vandana* neboli modlitby pronášené každý den za soumraku a tak dále, které jsou vhodné pro řádné plnění vlastních povinností v rámci *varṇāśramy* a jsou uvedeny v knihách *smārtū*, se nazývají *nitya-karma* neboli každodenní činnosti. *Smārtové* považují tuto *nitya-karmu* za *bhakti*. Přesto hloubkové prozkoumání těchto činností ukáže, že jsou také vnější. Příznaky *bhakti*, které jsou u nich vidět, způsobuje pouze *pratibimba-bhakti-ābhāsa* a nikoliv skutečná *bhakti*. Je tomu tak proto, že vytoženým plodem těchto činností je buď dosažení neosobního osvobození, požitků tohoto nebo nebeských světů. Někteří lidé považují aspekty *bhakti-tattvy* jako *śravaṇa* a *kīrtan* za *karmu* a naopak *śravaṇu* a *kīrtan karma tattvy* za *bhakti*. Tyto mylné představy způsobuje jejich neznalost správné *tattvy*. I když se navenek zdá, že mezi *karmou* a *sādhana-bhakti* je mnoho podobností, existuje mezi nimi zásadní rozdíl. Jakákoliv činnost prováděná pro dosažení světského požitku zde nebo na nebeských planetách se nazývá *karma*. Tento požitek je klasifikován buď jako smyslový požitek, nebo jako úleva od utrpení v podobě neosobního osvobození.

Na druhou stranu *bhakti* je činnost konaná s pohroužením v těch náladách, které pomáhají zvyšovat pouze náš vrozený sklon k dosažení *kṛṣṇa-rati* a při níž konatel nemá žádnou jinou touhu. I když získá některé další plody z této činnosti, považuje je za zanedbatelné. Tyto činy, které vyživují *śuddha-bhakti*, jsou rovněž považovány za *bhakti*, protože matkou *bhakti* je samotná *bhakti*; *jñāna* a *karma* nemohou *bhakti* nikdy zplodit. Moji milí důvěrní oddaní! Lidi zaměstnané hrubými činnostmi nemůžete uspokojit tím, že jim představíte tento jemný rozdíl mezi *karmou* a *bhakti*. Pouze až se jejich víra v *karmu* a *jñānu* zmenší nahromaděním mnoha zbožných činností a stykem s čistými oddanými Bhagavāna, objeví se v jejich srdcích semenáček nerozvinuté *bhakti* v podobě *śraddhy*. Bez této *śraddhy* nemůže nikdo pochopit jemný rozdíl mezi *karmou* a *bhakti*. Měli bychom si uvědomit, že pokud si někdo myslí, že *bhakti* je prostě jiná podoba *karmy*, pak si nebude moci v srdci vychutnávat transcendentní pocity *śuddha-bhakti*. Rozdíl mezi hořkým a sladkým lze zjistit pouze ochutnáním, nikoliv uvažováním. Teprve po skutečném ochutnání bude mnohem jednodušší rozvážit a pak určit, které z nich je lepší. Osoby se sklonem ke *karmě* někdy tančí, chvějí se a roní slzy při zpívání *harināmu*, ale to vše je *pratibimba-bhakti*, ne *śuddha-bhakti*. Je výsledkem jejich předchozího štěstí v podobě styku s oddanými, jak je popsáno ve verších citovaných dříve, jako například *sat-bhakta-saṅgena*. Jejich chvění a prolévání slz jsou jen *bhoga-saukhyāṁśa-vyañjaka* neboli příznaky vytvořené smyslovým požitkem a jsou považovány za pouhou *pratibimbu*. Jsou přitom buď pohrouženi v myšlenkách na nebeský požitek, nebo v pomyslném moři požitku z osvobození. To je *pratibimba-bhakti-ābhāsa*.

(3) Nyní můžeme snadno poukázat na *viparīta vastu me bhakti-buddhi-janīta bhakti-ābhāsu*, která je vytvořena vizualizací *bhakti* v činnostech, které jsou ve skutečnosti v rozporu s *bhakti* a převládají v *pañcopāsanē* a v *īśvara-praṇidhānē* neboli soustředění na *īśvaru* v rámci *yogy*. *Pañcopāsakové* se domnívají, že existuje pět *sampradāyī* – Śaiva (uctívači Śivy), Śākta (uctívači Durgy), Gānapatya (uctívači Gaṇeši), Saura (uctívači Sūryi) a Vaiṣṇava (uctívači Viṣṇua). Všech pět následuje impersonalismus. Zde zmíněná vaiṣṇava *sampradāya* není vaiṣṇavská posloupnost, která následuje skutečnou *bhakti*. Čtyři pravé vaiṣṇavské *sampradāyi* nejsou zahrnuty do zde zmíněné vaiṣṇavské *pañcopāsanā-sampradāyi*. Śrī Rāmānujācārya, Śrī Madhvācārya, Śrī Viṣṇusvāmī a Śrī Nimbāditya jsou čtyři *ācāryové* čtyř pravých *sampradāyī śuddha-bhakti*, které popisuje verš *śrī-brahma-rudra-sanakāś catvāraḥ sampradāyinaḥ*. Ohledně označení těchto čtyř *sampradāyi* písma praví: *sampradāya-vihīnā ye mantrās te niṣphalā matāḥ*, což znamená, že mantry nepřijaté ze čtyř pravých *sampradāyī* nepřinášejí žádné výsledky.

Vaiṣṇavové kategorie *pañcopāsany* jsou v podstatě impersonalisté, nikoliv čistí oddaní. Všichni *pañcopāsakové* věří, že *mūrti* pěti uctívaných božstev jsou v konečném smyslu imaginární. Jinými slovy, jsou přesvědčeni, že Brahman nemá podobu, a že tyto podoby jsou koncipovány pouze pro potřebu uctívání v tělesném pojetí života. Podle jejich představy, až se uctívání stane dokonalým, splynou s neosobním Brahmanem. Oddanost, kterou věnovali těmto „fiktivním“ *mūrti*, jež považují za *īśvaru*, není věčná. Tato činnost je pouhá *jñānāvṛta-bhakti-ābhāsa*. Nikdo nemůže dosáhnout *śuddha-bhakti*, dokud považuje tuto *jñānāvṛta-bhakti-ābhāsu* za skutečnou *bhakti*. Pokud jsou u následovníků tohoto druhu *bhakti-ābhāsy* zjištěny příznaky *bhakti*, jako je chvění a hojné prolévání slz, měly by být považovány pouze za příznaky vytvořené smyslovým požitkem a pouhou *pratibimbu*, odraz skutečných příznaků. Stejně jako *pañcopāsakové* projevují

bhakti-ābhāsa vůči jejich „imaginárním“ *mūrti* polobohů, i *yogī* projevují chvění a pláč vůči jejich „fiktivní“ *mūrti* Nadduše. To vše jsou příklady *pratibimba-bhakti-ābhāsy*. Představa, že se *pratibimba-bhakti-ābhāsa* postupně vyvine a nakonec se promění v *śuddha-bhakti*, je zcela mylné, neboť zavržením neosobní meditace a výhod plynoucích z plodonosných činností tato *tattva* (*bhakti-ābhāsa*) zcela zmizí. Nezůstává žádná možnost, aby ti, kdo praktikují *pratibimba-bhakti-ābhāsu*, získali skutečně prospěch, pokud zcela neočistí své vědomí od samého kořene. Impersonalisté jako čtyři Kumārové a svrchovaný *jñānī* Śukadeva Gosvāmī mohli začít nový a vznešenější život pouze tehdy, až se zcela zřekli své předchozí víry a přijali cestu *bhakti*. Díky moci svých nových, vznešených životů dosáhli postavení našich *ācāryů*. Pokud jde o *pratibimba-bhakti-ābhāsu*, Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.3.42-43):

*vimuktākḥila tarṣair ya muktair api vimṛgyate
ya kṣṇenātigopyāśu bhajadbhyo 'pi na dīyate
sa bhukti-mukti-kāmatvāc chuddhām bhaktim akurvatām
hṛdaye sambhavaty eṣām kathām bhāgavatī ratiḥ*

„Jak je to možné, aby se vzácná *bhagavat-rati* neboli intenzivní připoutanost k Bhagavānovi ve stádiu *bhāvy*, objevila v srdcích těch, kdo touží po hmotném požitku a neosobním osvobození, když tuto *rati* dychtivě vyhledávají osvobozené duše, které se zcela vzdaly všech druhů hmotných tužeb a Śrī Kṛṣṇa ji snadno neuděluje ani těm, kdo se věnují Jeho výlučnému *bhajanu*?“

Zde je nezbytně nutné zmínit, že ti, kdo považují požitek z nezákonného styku se ženami a požívání omamných látek za *bhagavat-rati*, jsou sami znečištěni a mohou znečistit i ostatní.

Chāyā-bhakti-ābhāsa

Je velmi důležité, aby *sādhaka* porozuměl *chāyā-bhakti-ābhāse*. Na rozdíl od *pratibimba-bhakti-ābhāsy* není *chāyā-bhakti-ābhāsa* pokřivená a vychytralá; má v sobě upřímnost a ctnost. Śrīla Rūpa Gosvāmī o *chāyā-bhakti-ābhāse* (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.3.49-53) napsal:

*kṣudra kautūhalamayī cañcala duḥkha-hāriṇī
rateś chāyā bhavet kiñcit tat-sādṛśyāvalambinī
hari-priya-kriyā-kāla-deśa-pātrādi-saṅgamāt
apy ānuṣaṅgikādeśā kvacid ajñeṣvapikṣyate
kintu bhāgyam vinā nāsau bhāvac chāyāpy udañcati
yad abhyudayataḥ kṣemaṁ tatra syād uttarottaram
hari-priya-janasyaiva prasādabhara-lābhataḥ
bhāvābhāso 'pi sahasā bhāvatvam upagacchati
tasminn evāparādhena bhāvābhāso 'py anuttamaḥ
krameṇa kṣayam āpnoti khaṣṭha pūrṇa-śaśī yathā*

Mezi *chāyā-bhakti-ābhāsou* a *śuddha-bhakti* existuje několik podobností, ale následovník

chāyā-bhakti-ābhāsy svou přirozeností cítí jistou mírnou zvědavost, jaký plod bude dosažen následováním tohoto procesu, jeho mysl je neklidná a část jeho hmotného utrpení je vymýcena. *Chāyā-bhakti-ābhāsa* je někdy vidět i u osoby bez duchovního poznání pouhým vlivem styku s dobou, místem a oddanými se vztahem k Bhagavānovi. Ať jde o *pañcopāsaku* nebo *sampradāyiku* (v pravé *parampaře*), nemůže dosáhnout stádia *chāyā-bhakti-ābhāsy* bez nějakého zvláštního štěstí, které se v ní projevilo, protože ve stínu *bhāvy*, jež se projevila jen jednou, byť v sebemenším stupni, bude určitě růst a stane se pro *sādhaku* postupným přínosem. Po získání milosti čistého vaiṣṇavy může *bhāva-ābhāsa* náhle pokročit až do stádia *bhāvy*. Ale v případě přestupků u nohou čistých vaiṣṇavů se i ta nejvyšší *bhāvābhāsa* postupně zkaží, stejně jako postupně ubývá měsíc v *kṛṣṇapakṣe*, temné polovině lunárního měsíce. *Chāyā-bhakti-ābhāsa* je dvou druhů: (1) *sva-rūpa-jñānābhāva-janita-bhakti-ābhāsa* neboli *bhakti-ābhāsa*, která se objeví v nepřítomnosti poznání vlastní totožnosti, a (2) *bhakti-uddīpaka-vastu-śakti-janita-bhakti-ābhāsa* neboli *bhakti-ābhāsa*, v níž je stimulace k *bhakti* způsobena vlivem styku s časem, místem a okolnostmi se vztahem k Bhagavānovi.

(1) *Svarūpa-jñāna* neboli vnitřní poznání týkající se *sādhaky* (praktikujícího), *sādhany* (praxe) a *sādhyi* (cíle) se neliší od *svarūpy śuddha-bhakti*. Když se *svarūpa-jñāna* u *sādhaky* dosud neprojevila, ale touha překonat oceán hmotné existence ano, pak jakékoliv příznaky *bhakti*, které jsou u něho v tomto stavu vidět, jsou pouze *bhakti-ābhāsa*. Ta se promění v *śuddha-bhakti*, až osoba získá *svarūpa-jñānu*. Dokonce i u vaiṣṇavů, kteří jsou řádně zasvěceni do pravé *sampradāyi*, se *vastu-prabhā* neboli osvětlení vlastní věčné totožnosti pocházející z jejich *dīkṣā-mantry*, kterou obdrželi od svého *dīkṣā-gurua*, neprojeví, dokud nezískají tuto *svarūpa-jñānu* milostí *śikṣā-gurua*. Vzhledem k neznalosti *svarūpa-jñāny* zůstává *svarūpa-siddha-bhakti* skrytá a je tedy vidět jen *bhakti-ābhāsu*. Oddanost *pañcopāsaků*, kteří nejsou ovlivněni učením impersonalismu a uctívají své oblíbené božstvo tím, že je považují za přímou expanzi Bhagavāna a nejvyšší cíl, je také *chāyā-bhakti-ābhāsa*. Přesto je mezi *pañcopāsaka* vaiṣṇavy a *sāmpṛadāyika* vaiṣṇavy velký rozdíl. *Niṣṭhā* neboli pevná víra *sāmpṛadāyika* vaiṣṇavů v osobní aspekt Bhagavāna je mnohem silnější než u *pañcopāsaka* vaiṣṇavů. Přijetím řádného poučení o *tattvĕ sāmpṛadāyika* vaiṣṇava doufá v dosažení velmi vznešeného stádia *śuddha* vaiṣṇavismu, ale *pañcopāsaka* nemůže takto doufat v dosažení tak vznešeného stádia vaiṣṇavismu získáním poučení o *tattvĕ* podle svého zvyku. Dostupnost společnosti čistých oddaných je pro *sāmpṛadāyika* vaiṣṇavy mnohem lepší než pro *pañcopāsaky*. Pokud nějakým štěstím *pañcopāsakové* získají společnost oddaných a zároveň se drží stranou impersonalistů, mohou být očištěni systémem *sāmpṛadāyika* a vydat se cestou *śuddha-bhakti*. Zde jsou citovány dva důkazy písem uvedené v *Bhakti-sandarbhĕ*. *Skanda Purāṇa* potvrzuje, že *sāmpṛadāyika* vaiṣṇavové dosáhnou svého vytouženého výsledku dokonce i praktikováním *chāyā-bhakti-ābhāsy*. Śrī Mahādeva říká (*Hari-bhakti-vilāsa* 11.200):

*dīkṣā-mātreṇa kṛṣṇasya narā mokṣam labhanti vai
kiṁ punar ye sadā bhaktyā pūjayanty acyutaṁ narāḥ*

„Pouhým přijetím zasvěcení do *kṛṣṇa-mantry* může osoba získat *mukti*. Co tedy lze říci o tom, čeho může dosáhnout konáním *bhagavad-bhakti*?“

Ohledně *pañcopāsakū*, kteří bez *pratibimba-bhakti-ābhāsy* rozvinuli *chāyā-bhakti-ābhāsu*, *Ādi-Varāha Purāṇa* (211.85) říká:

*janmāntara-sahasreṣu samārādhya vṛṣadhvajam
vaiṣṇavatvaṁ labhet kaścit sarva-pāpakṣaye sati*

„Když někdo uctívá Gaṇeše tisíce životů a zbaví se všech hříchů, pak je možné, aby se dostal na úroveň vaiṣṇavismu.“

Závěrem písem je, že śaktové neboli uctívači bohyně Durgy jsou postupně povzneseni k *bhakti*, buď osobní nebo neosobní, nejprve tím, že se stanou uctívači boha slunce, pak Gaṇeši, pak Śivy, potom *pañcopāsaka* vaiṣṇavy a nakonec *sāmpṛadāyika* vaiṣṇavy. Díky pečlivé analýze slov písem je zřejmé, že vlivem společnosti čistých oddaných se *chāyā-bhakti-ābhāsa* promění v *śuddha-bhakti*.

(2) V písmech existuje mnoho příkladů *bhakti-uddīpaka vastu-śakti janita bhakti-ābhāsy*. Tulasī, *mahā-prasādam*, *vaiṣṇava-prasādam*, dny oddané praxe jako Ekādaśī, Božstvo Bhagavāna, svaté *dhāmy*, Gaṅgā, prach z nohou vaiṣṇavů a tak dále jsou různé předměty, které fungují jako *bhakti-uddīpaka* neboli podněty k *bhakti*. *Jīva* získává obrovský prospěch, i když s nimi přijde do styku nevědomky. Někdy nevinná *jīva* získá prospěch, i když se vůči nim nevědomky dopustí přestupku. Přijít tímto způsobem do styku s těmito předměty je také *bhakti-ābhāsa*. Oddaní nebudou tak pozoruhodnými výsledky *bhakti-ābhāsy* překvapeni; všechny tyto výsledky jsou pouze výsledkem nesmírné moci *śuddha-bhakti*. V případě, že procesy *jñāna* a *yogy* nejsou prováděny čistě a nejsou podporovány *bhakti-ābhāsou*, nejsou schopny poskytnout jakýkoliv výsledek. Na druhou stranu je *Bhakti-devī* zcela nezávislá; bez ohledu na motivy těch, kdo se k ní uchylují, ona plní jejich nejnítěrnější touhy. I když jsou všechny tyto výsledky vidět v *bhakti-ābhāse*, není to předepsané chování. Konání *śuddha-bhakti* je naše jediná povinnost. Ti, kdo touží po absolutním úspěchu, by v žádném případě neměli ve svých srdcích věnovat místo *pratibimba-bhakti-ābhāse*. Díky síle *bhajanu* pod vedením čistých vaiṣṇavů by měli překonat *chāyā-bhakti-ābhāsu* a přijmout výlučné útočiště u lotosových nohou *Bhakti-devī*. Proto vy všichni prosím přijměte následující zásadu předloženou Viśva-vaiṣṇavou dāsem:

*pratibimbā tathā chāyā bhedāttatva-vicārataḥ
bhaktyābhāso dvidhā so 'pi varjanīyaḥ rasārthibhiḥ*

Ti, kdo si chtějí vychutnávat *bhakti-rasu*, by měli vždy zůstat stranou obou druhů *bhakti-ābhāsy*. Po přezkoumání *tattvy* se dospělo k závěru, že *bhakti-ābhāsa* je dvou druhů: *pratibimba-bhakti-ābhāsa* a *chāyā-bhakti-ābhāsa*. *Pratibimba-bhakti-ābhāsa* má sklon nutit *jīvu* páchat přestupky, zatímco *chāyā-bhakti-ābhāsa* je sama o sobě neúplná. Konání *śuddha-bhakti* je jediná doporučená činnost *jīvy*.

Přestupky vůči *bhakti*

Toto je velmi nebezpečná věc. Konáme tolik aspektů *bhakti*, jako je přijetí *dīkṣā-mantry* od pravého gurma, každodenní nanášení tilaku na dvanáct různých částí těla, *arcanā Śrī*

Kṛṣṇy, následování slibu Ekādaśī, pronášení *harināmu*, vzpomínání na Kṛṣṇu podle svých schopností, navštěvování svatých míst jako Vṛndāvan a tak dále. Bohužel se však dostatečně nesnažíme vyhýbat přestupkům u nohou Bhakti-devī. Na příkladu Mukundových činností Śrīman Mahāprabhu svým oddaným zdůraznil různé příznaky přestupku vůči *bhakti* (Śrī Caitanya-*bhāgavata* 2.10,185, 188-190, 192):

*kṣaṇe dante tṛṇa laya, kṣaṇe jāṭhī māre
o khaḍa-jāṭhiyā-veṭā na dekhibe more
prabhu bale- o veṭā yakhana yathā yāya
sei mata kathā kahi tathāi miśāya
vāśiṣṭha paḍaye jabe advaitera saṅge
bhakti-yoge nāce gāya tṛṇa kari dante
anya sampradāye giyā jakhana sāmabhāya
nāhi mane bhakti jāṭhi māraye sadāya
bhakti-sthāne uhāra haila aparādha
etake uhāra haila daraśana-bādha*

Mahāprabhu řekl: „Nikdy nemohu udělit milost Mukundovi, protože někdy projevuje pokoru tím, že si vezme stéblo mezi zuby a jindy Mě napadá; jinými slovy, jednu ruku má na Mé noze (projevuje pokoru) a druhou na mém krku (napadá Mě). Podle toho, jak se mu hodí, se někdy chová jako můj následovník a jindy Mě kritizuje. Proto Ho nemohu odměnit. Kamkoliv přijde, hledá vlastní prospěch, a podle toho se představuje a stýká s lidmi. Někdy podporuje māyāvādskou nauku recitací z knihy *Yoga-vāśiṣṭha*, která se vyznačuje filozofií *advaity*, a jindy projevuje svou víru opuštěním neosobního pojetí a rozvojem Kṛṣṇa-*bhakti* tím, že se stává tichým a pokorným a tančí a zpívá *kīrtan*. Když přijde do sekty impersonalistů, odmítá věčnost *bhakti* a odsuzuje oddané se zbraní argumentů a logiky. Tímto způsobem se dopustil přestupku u nohou Bhakti-devī. Proto Mu nemohu udělit svůj *darśan*.“

Mukunda Datta je věčný společník Pána, takže bez ohledu na to, co mu v tomto ohledu Mahāprabhu řekl, je to jen *līlā*, zábava. Ale Mahāprabhuovy cíle jsou velmi vážné, a proto musí být pro Jeho prohlášení zde velmi důvěrný důvod. Jeho důvěrný pokyn je, že Kṛṣṇu nemůžeme potěšit pouhým přijetím *dikṣi* a konáním různých aspektů *bhakti*. Mohou Ho uspokojit pouze ti, kdo mají neochvějnou víru ve vylučnou oddanost. Ti, kdo vyvinuli tuto víru, přijmou cestu *śuddha-bhakti* s velkým odhodláním. Nenevštěvují místa, kde se probírají nauky nesouvisející se *śuddha-bhakti*, ale místa, kde se probírá téma *śuddha-bhakti*, a s velkým zájmem poslouchají. Upřímnost, odhodlání a výlučná touha po *bhakti* jsou přirozené vlastnosti těchto ryzích oddaných. Nikdy neschvalují výroky nebo činnosti, které jsou v rozporu se zásadami *bhakti* pouze kvůli získání popularity; čistí oddaní vždy zůstávají k těmto věcem lhostejní.

V dnešní době se většina lidí nesnaží vyhnout výše uvedeným přestupkům. Po pouhém spatření oddaných či vyslechnutí *bhagavat-kathā* projevují příznaky zjevné duchovní extáze jako chvění a prolévání slz a podporují duchovní filozofii ve shromážděních, ale pak je lze znovu vidět, jak šílí po smyslovém požitku. Proto, milí čtenáři, co lze říci o takzvané *niṣṭhē* těch, kdo projevují tyto falešné city? Uvědomujeme si, že tyto příznaky projevují před oddanými, jen aby získali slávu. Různé druhy tohoto

chování projevují z touhy po slávě nebo jiném hmotném prospěchu. Je důvodem k velké lítosti, že tito lidé nejenže páchají přestupek u nohou Bhakti-devi propagací podvodných filozofií ve jménu *bhakti*, ale také zcela ničí duchovní životy *jīva* tohoto světa.

Vážení čtenáři! Měli bychom být i nadále velmi opatrní, abychom se nikdy nedopustili přestupku u nohou Bhakti-devi. Za prvé musíme slíbit, že budeme konat *bhakti* a zůstaneme lhostejní ke všemu ostatnímu. Nesmíme nikdy dělat nebo říkat nic, co je v rozporu s *bhakti* jen proto, abychom získali popularitu a následovníky. V našich činnostech musíme zůstat upřímní a přímočaří. Mezi našimi slovy a činy by neměl být žádný rozdíl. Nikdy se nesmíme snažit získat přízeň těch, kdo jsou lhostejní k *bhakti*, tím, že před nimi budeme projevovat umělé příznaky pokročilé oddanosti. Vždy zůstaneme věrni zásadám *śuddha-bhakti* a nikdy nebudeme podporovat jinou nauku. Naše vnější chování a city v našich srdcích by měly být jedno a totéž.

Kapitola třetí

Analýza přirozených atributů *bhakti*

*śuddha-bhakti-svabhāvasya prabhāvān yat-padāśrayāt
sadaiva labhate jīvas taṁ caitanyam ahaṁ bhaje*

„Uctívám Śrī Caitanyu Mahāprabhua. Přijetím útočiště u Jeho nohou *jīva* navždy získá moc pramenící ze samotné povahy *śuddha-bhakti*.“

Śuddha-bhakti se projevuje se šesti příznaky: (1) *kleśaghñī* – přináší okamžitou úlevu ode všech druhů hmotného utrpení, (2) *śubhadā* – přináší vše příznivé, (3) *mokṣa-laghutākṛta* – osvobození se vedle ní stává bezvýznamným, (4) *sudurlabhā* – je vzácně dosažitelná, (5) *sāndrānanda-viśeṣātmā* – uděluje intenzivní transcendentní radost a (6) *kṛṣṇākaraṣiṇī* – je jediným způsobem, jak přilákat Śrī Kṛṣṇu. Ve stádiu *sādhana-bhakti* se objevují pouze první dva příznaky, ve stádiu *bhāvy* první čtyři příznaky a ve stádiu *premy* všech šest příznaků. Nyní těchto šest příznaků systematicky rozebereme.

(1) *Kleśaghñī* – Bhakti-devi zcela odstraňuje všechny *kleśi* neboli utrpení těch, kdo přijmou u *śuddha-bhakti* útočiště. *Kleśi* jsou třech druhů: *pāpa* (hřích), *pāpa-bīja* (hříchy v zárodečné podobě) a *avidyā* (nevědomost). Vzhledem k hříchům, které *jīva* spáchala v nesčetných životech, nebo těm, které může spáchat v současném nebo budoucích životech, musí trpět různými druhy neštěstí. Významné hříchy byly analyzovány v páté vlně druhé spršky Śrī Caitanya-śikṣāmṛty. Tyto hříchy lze dále rozdělit do dvou kategorií: *prārabdha* a *aprārabdha*.

Prārabdha jsou ty hříchy, za které si musí *jīva* vytrpět reakce v současném životě. Hříchy, jejichž účinky si vytrpí v příštím životě, se nazývají *aprārabdha*. Hříchy spáchané *jīvou* v nesčetných životech jsou přidány k řadě předchozích hříchů *aprārabdha* a v příštím životě dozrají jako hříchy *prārabdha*. Proto v rámci pravomoci věčného zákona si *jīva* musí vytrpět reakce hříchů, které spáchala ve svých nesčetných životech. Narození v bráhmanské, muslimské, bohaté či chudé rodině, krásné či naopak ošklivé tělesné rysy jsou všechno výsledky *prārabdha-karmy*. Narození v javanské nebo nedotknutelné rodině je následek hříchů *prārabdha*. *Śuddha-bhakti* ničí oba druhy hříchů, *prārabdha* i

aprārabdha. Správné následování cesty *jñāny* ničí *aprārabdha-karmu*, ale podle písem *jñānīch* si daná osoba musí vytrpět reakce *prārabdha-karmy*. *Bhakti* však zničí i *prārabdha-karmu*:

*yan-nāmadheya-śravaṇānukīrttanād
yat-prahvaṇād yat smaraṇād api kvacit
śvādo 'pi sadyaḥ savanāya kalpate
kutaḥ punas te bhagavān nu darśanāt*

„Ó můj milý Pane! Nasloucháním a opěvováním Tvých svatých jmen, *praṇāmou* Tobě a vzpomínáním na Tebe i osoba narozená v rodině pojídačů psů okamžitě získává právo konat védské oběti; jinými slovy, získává postavení *brāhmaṇy*. Co potom říci o prospěchu, jenž lze získat Tvým přímým *darśanem*?“ (*Śrīmad-Bhāgavatam* 3.33.6)

Tento verš zdůrazňuje, jak *bhakti* snadno zničí hříchy *prārabdha*, které vedou k narození v nízko postavené rodině. Nyní se podívejte, jak *bhakti* také zničí hříchy *aprārabdha*:

*aprārabdha-phalaṁ pāpaṁ kūṭaṁ bījaṁ phalonmukham
krameṇaiva pralīyeta viṣṇu-bhakti-ratātmanām*

„V případě osob, které mají neochvějnou a výlučnou připoutanost k *Viṣṇu-bhakti*, jsou jejich (i) *aprārabdha* neboli nahromaděné zásoby hříchů v neprojeveném stavu, (ii) *kūṭa* neboli hříchy, které se chystají plodit semena, což znamená, že začínají nabývat podob hříšných tužeb, (iii) *bīja* neboli semena, která jsou již v podobě hříšných tužeb a (iv) *prārabdha* neboli zralé hříchy, všechny zničeny v tomto pořadí.“ (*Padma Purāṇa* a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.23) Význam je, že pro zničení svých hříchů oddaní nemusí jako odčinění provádět žádné samostatné úkony *karmy* nebo *jñāny*.

Touhy páchat hříšné činnosti, které se nacházejí v srdci *jīvy*, se nazývají *pāpa-bīja* neboli semena hříchů. *Pāpa-bīju* může zničit pouze *bhakti* (*Śrīmad-Bhāgavatam* 6.2.17 a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.24):

*tais tāny aghāni pūyante tapo-dāna-vratādibhiḥ
nādharmajaṁ tad-dhṛdayaṁ tad apīśāṅghri-sevayā*

Systematické metody odčinění hříchů předepsané v písmech, jako je konání obtížných slibů jako *candrāyaṇa* a další činnosti na cestě běžné *karmy*, stejně jako konání askeze a rozdávání milodarů, ničí pouze ty hříchy, pro které jsou výslovně předepsány. Tato odčinění neničí semena hříchu, neboli jinými slovy, hříšné touhy, které vznikly jako následek nevědomosti. Hříšné touhy mohou být odstraněny pouze službou *Kṛṣṇovi*, což znamená, že kromě *bhakti* neexistuje jiný způsob, který dokáže ze srdce vymazat hříšné touhy. Jakmile se v srdci objeví *Bhakti-devī*, jsou všechny hříšné touhy stejně jako všechny touhy po zbožnosti vykořeněny. V *Padma Purāṇě* a ve *Śrīmad-Bhāgavatamu* je popsáno, jak *bhakti* odstraňuje *avidyū*:

kṛtānuyātrā vidyābhir hari-bhaktir anuttamā

avidyām nirdahaty āśu dāvajvāleva pannagīm

„Když se v srdci objeví *Hari-bhakti*, následuje ji *vidyā-śakti*, která okamžitě rozptýlí nevědomost v srdci *jīvy*, stejně jako hada spálí lesní požár.“ (*Padma Purāṇa* a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.26)

*yat-pāda-pañkaja-palāśa-vilāsa-bhaktyā
karmāśayaṁ grathitam udgrathayanti santah
tadvan na rikta-matayo yatayo 'pi ruddha-
sroto-gaṇās tam araṇaṁ bhaja vāsudevam*

„Asketové, kteří odpoutali mysl od smyslových předmětů tím, že drželi své smysly od těchto předmětů, nemohou snadno rozvázat uzel falešného ega v srdci, zatímco oddaní, kteří se věnují výhradně transcendentní láskyplné službě lotosovým nohám Śrī Kṛṣṇy, mohou tento uzel rozvázat okamžitě. Proto je třeba se věnovat *bhajanu* Śrī Kṛṣṇy, nejvyššího útočiště.“ (*Śrīmad-Bhāgavatam* 4.22.23 a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.25)

Přestože rozvoj *jñāny* může *avidyū* do určité míry rozptýlit, bez přijetí útočiště u *bhakti sādha*ka jistě poklesne:

*ye 'nye 'ravindākṣa vimukta-māninas
tvayy asta-bhāvād aviśuddha-buddhayaḥ
āruhya kṛcchreṇa paraṁ padaṁ tataḥ
patanty adho 'nāḍṛta-yuṣmad-aṅghrayaḥ*

„Ó Pane s lotosovými očima! I když praktikováním *neti-neti* neboli zásady negativity neoddaní usilují o dosažení něčeho jiného než je tupá hmota a považují se za osvobozené, jejich inteligence je nečistá. S velkými obtížemi překonají oceán nevědomosti, aby dosáhli stádia Brahmanu, ale protože nepřijali trvalé útočiště u Tvých lotosových nohou, z tohoto stádia poklesnou.“ (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.2.32)

Ó důvěrní oddaní! Jistě jste slyšeli slovo „*avidyā*“ a toužíte poznat jeho vnitřní podstatu. Proto k ní vysvětlím několik bodů. Śrī Kṛṣṇa má neomezené druhy *śakti*, energií. Mezi nimi vynikají *cit-śakti*, *jīva-śakti* a *māyā śakti*. *Cit-śakti* projevuje Bhagavānův *dhām* neboli sídlo a všechny potřeby pro Jeho *līlu*. Jiný název pro *cit-śakti* je *svarūpa-śakti*. *Jīva-śakti* vytváří nespočet *jīv*. Ty jsou svojí přirozeností čistá *cit-tattva* neboli duchovní, ale vzhledem ke své neúplné povaze mohou být polapeny *māyou*. Tím, že v sobě chovají sobecké touhy, postaví se proti Kṛṣṇovi a jsou polapeny *māyou*. Touhou být nakloněny Kṛṣṇovi jsou od *māyi* osvobozeny a slouží Mu. To je rozdíl mezi podmíněnými a osvobozenými *jívami*. *Māyā* působí na přirozenou povahu podmíněné *jīvy* dvěma energiemi – *avidyū* a *vidyū*. Prostřednictvím své *avidyi māyā* zakrývá přirozené čisté ego *jīvy*, čímž vytváří falešné neboli zvrácené ego, jímž se *jīva* ztotožňuje s hrubou hmotou. Toto pouto *avidyi* je příčinou podmínění *jīvy*. Oproštěním se od *avidyi* a falešných označení *jīva* dosáhne stádia osvobození. *Avidyā* tedy není nic jiného než zvláštní energie *māyi*, která nutí *jīvu* zapomenout na její přirozené postavení. *Avidyā* u *jīvy* způsobuje *karma-vāsanu* neboli touhu po plodonosných činnostech. Tyto touhy spouštějí proces hříchu a zbožnosti. Tato *avidyā* je příčinou všech potíží, které *jīva* zažívá.

Kromě *bhakti* žádný jiný proces nedokáže tuto *avidyu* odstranit. *Karma* může jen zničit hříchy a *jñāna* může vykořenit touhy, které způsobují jak hřích tak zbožnost. *Bhakti* však úplně vykořeňuje jak hříchy, tak touhy jednat hříšně i zbožně, a prvotní příčinu těchto tužeb – *avidyu*.

(2) *Bhakti* je přirozeně příznivá. Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.27):

*śubhāni prīṇanam sarva-jagatām anuraktatā
sad-guṇāḥ sukham ityādīnyākhyātāni maṇiṣibhiḥ*

„Učenci definují *śubhu* neboli pravou příznivost jako lásku ke všem živým bytostem a oblíbenost všemi živými bytostmi, stejně jako všechny dobré vlastnosti, štěstí a jiné podobné příznivé výdobytky.“

Padma Purāṇa vysvětluje, co se rozumí pod pojmem vlastnit lásku ke všem živým bytostem a být jimi oblíben (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.28):

*yenārcito haris tena tarpitāni jaganty api
rajyanti jantavas tatra jaṅgamāḥ sthāvarā api*

„Ti, kdo uctívali Śrī Hariho, potěšili celý vesmír. Z tohoto důvodu je milují všechny živé bytosti, pohyblivé i nehybné.“ Význam je, že ti, kdo jsou oddáni výhradně *Hari-bhajanu*, milují všechny bez jakékoliv závisti. Proto i ostatní milují je.

V oddaných všech druhů se přirozeně rozvíjejí dobré vlastnosti. To se dá snadno ověřit zkoumáním životů oddaných. V tomto ohledu je uvedeno ve *Śrīmad-Bhāgavatamu* (5.18.12, stejně jako v *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.29):

*yasyāsti bhaktir-bhagavaty-akiñcanā
sarvair guṇais tatra samāsate surāḥ
harāv abhaktasya kuto mahad-guṇā
manorathenāsati dhāvato bahiḥ*

Ti, kdo vlastní neodchýlenou a výlučnou *bhakti* k Bhagavānovi, se stávají sídlem všech polobohů a všech dobrých vlastností. Jak mohou tak vznešené vlastnosti existovat v neoddaných, jejichž nedovolené touhy je nutí honit se za smyslovým požitkem? Vlastnosti jako soucit, pravdomluvnost, pokora, odpoutanost, duchovní vědomí a tak dále se projevují pouze v těch srdcích, v nichž vzešla *bhakti*. Dokonce ani po četných snahách se tyto vlastnosti neprojeví v srdcích obsazených touhami po smyslovém požitku. I když je štěstí zahrnuto v příznivosti, je přezkoumáváno odděleně. *Bhakti* přirozeně uděluje vše příznivé.

Śrīla Rūpa Gosvāmī napsal, že požitek podmíněné duše lze rozdělit do tří kategorií: *vaiṣayika-sukha*, *brahma-sukha* a *aiśvara-sukha*. *Vaiṣayika-sukha* jsou všechny druhy světského požitku v tomto hmotném světě. Osmnáct druhů mystické dokonalosti a nebeské požitky jsou rovněž považovány za *vaiṣayika-sukhu*. Poté, co si osoba uvědomí, že jsou světské požitky v konečném smyslu strastiplné a dočasné, úsilí vymýt je metodou *neti-neti* se nazývá *vyatireka* neboli zásada negace. Neosobní požitek z úsilí *vyatireka*

odstraněním všech světských pocitů a představa o své jednotě s neměnným Brahmanem se nazývá *brahma-sukha*. Požitek z přijetí trvalého útočiště u Bhagavāna, který oplývá všemi vznešenými vlastnostmi v plném rozsahu, se nazývá *aiśvara-sukha*. *Hari-bhakti* svou přirozeností propůjčuje všechny druhy požitku. Podle konkrétní kvalifikace a tužeb propůjčuje buď *vaiṣayika sukhu*, *brahma-sukhu* nebo *aiśvara sukhu*.

*siddhayaḥ paramāścaryā bhukti-muktiś ca śāśvatī
nityaṁ ca paramānandaṁ bhaved govinda bhaktitaḥ*

„*Aṇimā, mahimā, laghimā, prāpti, īṣitā, vaśitva, prākāmya* a *kāmavasāyitā* – těchto osm druhů dokonalosti, všechny druhy hmotného požitku, *brahma-sukha* a *paramānanda* neboli nejvyšší blaženost mohou být všechny dosaženy skrze *bhakti* ke Śrī Govindovi.“ (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.31)

Ve Śrī *Hari-bhakti-sudhodayi* a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.32 je napsáno:

*bhūyo 'pi yāce deveśa tvayi bhakti-dṛḍhāstu me
yā mokṣānta-caturvarga-phaladā sukhadā latā*

„Ó Pane polobohů! Opakovaně prosím o požehnání dosáhnout výlučnou oddanost Tobě, díky které někteří oddaní podle svých konkrétních kvalifikací získají plody bohatství, *dharmy*, smyslového požitku a osvobození, zatímco jiní plod štěstí v podobě *premy*.“

Význam je, že *bhakti* dokáže udělit všechny druhy požitku, ale čistí oddaní, považující smyslový požitek a *brahma-sukhu* za nepatrné, hledají výhradně *prema-sukhu*. Bez pomoci *bhakti* nejsou cesty *jñāny* a *karmy* schopny poskytnout žádný výsledek. Proto nelze v žádné situaci získat požitek bez *bhakti*.

(3) *Mokṣa-laghutākṛta: Bhakti* svou povahou činí *mukti* nepatrným. To je řečeno v *Nārada-pañcarātrē* (a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.34):

*hari-bhakti mahādevyāḥ sarva muktyādi siddhayaḥ
bhuktayaś cādbhutās tasyāś ceṭikāvad anuvrataḥ*

„Různé druhy dokonalostí čele s *mukti* a všechny světské požitky následují bohyni *Hari-bhakti*, *Bhakti-devī*, jako její služebné.“

Śrīla Rūpa Gosvāmī to také řekl velmi krásně (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.33):

*manag eva prarūḍhāyāṁ hṛdaye bhagavad ratau
puruṣārthās tu catvāras tṛṇāyante samantataḥ*

„Jen když osoba pochopí zanedbatelnost čtverých výtobytků (hospodářského rozvoje, *dharmy*, smyslového požitku a osvobození), lze připustit, že se v ní zjevuje *śuddha-bhakti*.“

(4) Dosažení *Hari-bhakti* je extrémně vzácné, *sudurlabhā*. Śrīla Rūpa Gosvāmī o tom píše (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.35):

*sādhanaughair anāsaṅgair alabhyā sucirād api
hariṇā cāśv adeyeti dvidhā sa syāt sudurlabhā*

Existují dva důvody, proč je *Hari-bhakti* tak vzácná. Za prvé, nelze jí dosáhnout ani mnoha druhy *sādhany* po dlouhou dobu, dokud osoba postrádá pevnou víru a neochvějnou vytrvalost. Za druhé, Śrī Hari neuděluje svou *bhakti* snadno, i když osoba může být zapojena v *āsaṅga-yukta-sādhanē* neboli *sādhanē* s neochvějnou připoutaností. Slovo „*āsaṅga*“ znamená zkušenost v *bhajanu*. Bez ní nemůže žádná *sādhana* udělit *Hari-bhakti*. Dlouhodobým konáním *sādhany* se zkušeností v *bhajanu* a po rozptýlení *nāmāparādhya* a *vaiṣṇava-apārādhya*, milostí Bhagavāna vzejde v srdci *śuddha-bhakti*, jež dává poznání vlastní přirozené totožnosti.

*jñānataḥ sulabhā muktir bhuktir yajñādi puṇyataḥ
seyaṁ sādhana-sāhasrair hari-bhaktiḥ sudurlabhā*

„Rozvojem *jñāny* lze snadno získat *mukti* a konáním obětí a dalších zbožných činností lze také snadno získat *bhukti*, ale ani navzdory nesčetným *sādhanām* nelze stejně snadno dosáhnout *Hari-bhakti*.“ (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.36)

Bhagavān snadno neuděluje *bhakti*, jak potvrzují *Śrīmad-Bhāgavatam* (5.6.18 a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.37):

*rajan patir gurur alaṁ bhavatām yadūnām
daivaṁ priyaḥ kula-patiḥ kva ca kiṅkaro vaḥ
astv evam aṅga bhajatām bhagavān mukundo
muktiṁ dadāti karhicit sma na bhakti-yogam*

„Můj milý králi Parīkṣite! Pán Mukunda byl ochráncem, guruem, *iṣṭadevou* (uctívaným Božstvem), dobrodincem a *kula-patim* (hlavou dynastie) Pāṇduovců a Yaduovců. Někdy se dokonce stával jejich poslušným služebníkem. To je velké štěstí, protože Bhagavān snadno uděluje *mukti* osobám konajícím Jeho *bhajan*, ale neuděluje snadno svou *premu*, která je na mnohem vyšší úrovni než *mukti*.“

Ve svém komentáři k tomuto verši Śrīla Jīva Gosvāmī píše: *tasmād āsaṅgenāpi kṛte sādhana-bhūte sākṣād bhakti-yoge sati yāvat phala-bhūte bhakti-yoge gāḍhāsaktir na jāyate tāvan na dadātiṣy arthaḥ*: těm, kdo se věnují *bhagavad-bhajanu* konáním devatera aspektů *bhakti*, Bhagavān neudělí *śuddha-bhakti*, dokud nevyvinou silnou připoutanost k *rati-tattvē*, která je plodem vnímání vlastní věčné totožnosti. Dokud tento čas nenastane, *bhakti* zůstává v podobě *chāyā-bhakti-ābhāsy*.

(5) *Sāndrānanda-višeṣātmā*: *Bhakti* je svou povahou velmi intenzivní *ānanda* neboli transcendentní požitek. Již bylo zmíněno, že Bhagavān je úplná *saccidānanda-svarūpa* a *jīva* je *anucidānanda* neboli nepatrná částice duchovního blaha, která se přirovnává k jediné částici světla v paprsku neomezeného duchovního slunce. Proto jsou také *cit* a *ānanda* přítomny v *jīvē* v nepatrném množství. Lidé obvykle chápou slovo *ānanda* jako světský požitek, ale vedle *ānanda-tattvy* jsou všechny hmotné požitky velmi zanedbatelné. Hmotný požitek je velmi slabý a chvilkový, zatímco *cidānanda*, transcendentní požitek, je velmi intenzivní. *Bhakti* je velmi intenzivní, transcendentní a *jīvē* vrozený požitek. *Brahmānanda* je vedle *bhakti* zanedbatelná. *Brahmānanda* není věčná blaženost *jīvy*; je to takzvaný požitek z negace hmoty a hmotných činností. Śrīla

Rūpa Gosvāmī řekl (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.38):

*brahmānando bhaved eṣa cet parārdha-guṇī-kṛtaḥ
naiti bhakti-sukhāmbhodheḥ paramāṇu-tulām api*

„I když se *brahmānanda* zkušených impersonalistů vynásobí desetmilionkrát, výsledná *ānanda* se nevyrovná dokonce ani kapce oceánu požitku z *bhakti*.“ Význam je, že jednoduchou představivostí můžeme zvětšit *brahmānandu* do jakéhokoliv rozsahu, ale ve skutečnosti se nemůže ani přiblížit vrozenému požitku *jīvy*, natož aby se mu vyrovnala. Vrozený požitek *jīvy* je jí vlastní, je pro ni přirozený. *Brahmānanda* je nepřirozená, protože pochází ze zvrácených úsilí *jīvy*, a je tedy dočasná. To je uvedeno v *Hari-bhakti-sudhodayi* (a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.39):

*tvat-sākṣāt-karaṇāhlāda-viśuddhābdhi-sthitasya me
sukhāni goṣpadāyante brāhmāṇy api jagad-guro*

„Ó Bhagavāne! Do dosažení Tvého *darśanu* se nacházím v oceánu čisté blaženosti. I *brahma-sukha* mi nyní připadá bezvýznamná jako voda v otisku kopýtka telete, o hmotném požitku nemluvě.“

V písmech existuje mnoho podobných výroků.

(6) *Kṛṣṇākarṣiṇī*: *Bhakti* je jediný způsob, jak přilákat *Kṛṣṇa*. Śrīla Rūpa Gosvāmī píše (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.1.41):

*kṛtvā hari prema-bhājam priya-varga-samanvitam
bhaktir vaśī-karotīti śrī-kṛṣṇākarṣiṇī matā*

„*Śuddha-bhakti* přemáhá Śrī *Kṛṣṇu* a všechny Jeho nejdražší společníky *premu*; právě tato schopnost přilákat Śrī *Kṛṣṇu* je ve skutečnosti vrozená povaha *Bhakti-devī*.“

Význam je, že ve stádiu *sādhana-bhakti*, dokud v srdci nevzešla *śuddha-bhakti*, *sādhaka* koná *bhakti-ābhāsu*. V tomto stádiu je dosažení *śuddha-bhakti* velmi vzácné. Ale když se *śuddha-bhakti* objeví v srdci a to i ve stádiu *sādhany*, začíná rozkvétat trocha záře aspektů *bhajanu*. Tehdy tato záře zažehne realizaci věčné totožnosti *jīvy* a skutečné vnitřní povahy *bhagavat-tattvy*. Následně se v srdci oddaného vyvine silné vzrušení v podobě hluboké připoutanosti k *bhakti*. Projev tohoto stádia *bhajanu* tak způsobí, že *śuddha-bhakti-sādhana* rychle rozvine do stádia *rati* nebo *bhāvy* a nakonec plně rozkvetne v *premu*. Ve stádiu *bhāvy* přitahuje *bhakti* Śrī *Kṛṣṇu* spolu s Jeho nejdražšími společníky, ale ve stádiu *premy* mění *bhakti sādhaku* v nástroj *lily* Śrī *Kṛṣṇy*, a tak jej přiměje vychutnávat si nejvyšší *rasu*. To bude vyjasněno dále. Viśva-vaiṣṇava dāsa toto téma komentuje v následujících pěti verších:

*kleśaghñī śubhadā-bhaktir yada sā sādhanātmikā
hṛdaye baddha-jīvanām taṭastha-lakṣaṇānvitā (1)
kleśaghñī śubhadā mokṣā-laghutākṛt sudurlabhā
sā bhaktir bhāva-rūpeṇa yāvat tiṣṭhati cetasi (2)
prema-rūpā bhaktis tadā tat-tad-guṇānvitā*

sāndrānanda-višeṣātmā śrī-kṛṣṇākarṣaṇī ca sa (3)
muktānām eva sā śaśvat svarūpānandā-rūpiṇī
sambandha-svarūpā nityaṁ rājate jīva-kṛṣṇayoḥ (4)
bhaktyaḥbhāsenā yā labhya muktir māyā nikṛntanī
sā kathaṁ bhagavad-bhakteḥ sāmyaṁ kāṅkṣati ceṭikā (5)

„Existují tři stupně *bhakti*: *sādhana*, *bhāva* a *prema*. *Bhakti* ve stádiu *sādhany* má dva aspekty: *kleśaghnaṭva* (odstraňuje všechny druhy hmotné nouzi) a *śubha-datva* (uděluje nejvyšší přízeň). Ve stádiu *bhāv*y jsou viditelné čtyři aspekty *bhakti*: *kleśaghnaṭva*, *śubhadatva*, *mokṣa-laghutākāritva* (odhaluje bezvýznamnost osvobození) a *sudurlabhatva* (je velmi vzácná). Ve stádiu *premy* jsou kromě těchto čtyř atributů vidět další dva aspekty: *sāndrānanda-višeṣātmā* (poskytuje velmi intenzivní transcendentní požitek) a *śrī-kṛṣṇākarṣiṇī* (je jediným způsobem, jak přilákat Śrī Kṛṣṇu). V podmíněném stádiu *jīvy* tři vnitřní vlastnosti *bhakti* (*sāndrānanda-svarūpatva*, *śrī-kṛṣṇākarṣatva* a *sudurlabhatva*) zůstávají smíchané se svými třemi okrajovými vlastnostmi, tedy *kleśaghnaṭvou*, *śubhadatvou* a *mokṣa-laghutākāritvou*. V osvobozeném stavu působí *bhakti jīvy* mezi *jīvou* a Kṛṣṇou jako věčná láskyplná služba v určitém vztahu a jako vrozený transcendentní požitek *jīvy*. *Mukti*, která rozptyluje pokryv *māyi*, lze dosáhnout pouhou *bhakti-ābhāsou*. Vzhledem k tomu, že tato *mukti* je jen jednou z běžných služebnic mezi mnoha služebnicemi *Bhakti-devī*, jak může aspirovat na to, aby se vyrovnala *Bhakti-devī*?“

Kapitola čtvrtá

Analýza kvalifikace pro *bhakti*

karma-jñāna virāgādi-ceṣṭāṁ hitvā samantataḥ
śraddhāvān bhajate yaṁ śrī-caitanyam ahaṁ bhaje

„Uctívám Śrī Caitanyu Mahāprabhua, který je vždy uctíván oddanými s vírou, jež se zcela vzdali úsilí dosáhnout *karmy*, *jñāny* a suchého odříkání.“

V první kapitole jsme rozebírali vnitřní povahu *śuddha-bhakti*, ve druhé kapitole vnitřní povahu *bhakti-ābhāsy* neboli to, co vypadá jako *bhakti*, ale ve skutečnosti jí není, a ve třetí kapitole přirozené atributy *śuddha-bhakti*. V této kapitole budeme rozebírat *adhikāru* neboli kvalifikaci pro *śuddha-bhakti*. Nikdo nezíská nic, k čemu není způsobilý. Tato způsobilost neboli kvalifikace je samotným základem úspěchu. Až to oddaný plně pochopí, již nebude pochybovat o tom, že nakonec dosáhne konečného cíle. Mnoho oddaných si myslí: „Po dlouhou dobu jsem byl zcela odevzdaný svému guruovi, přijal jsem od něj *dikṣā-mantru*, věnuji se také *śravaṇě* a *kīrtanu*, ale stále jsem nezískal vytoužený výsledek. Jaký to má důvod?“ Postupně přestanou mít zájem o *bhajan* a nakonec zcela ztratí víru. Zevrubná znalost pojetí správné kvalifikace pro *bhakti* může oddaného snadno ochránit před těmito pochybnostmi.

Je třeba pečlivě poznamenat, že oddaná služba jako *śravaṇa* a *kīrtan* a následné příznaky jako prolévání slz a chvění by neměly být přijímány jako skutečná *bhakti* pro každého. Proto za účelem přijetí útočiště u *śuddha-bhakti* je nutné analyzovat správnou

kvalifikaci. *Hari-bhajan* prováděný *karmādhikārīmi* a *jñānādhikārīmi* neboli těmi, kdo jsou způsobilí konat *karmu* a rozvíjet *jñānu*, se obvykle stává součástí pouhé *karmy* a *jñāny*. Proto tito lidé nezískají očekávaný příznivý plod *bhajanu*. Oddaného *Hari-bhajan* se stane čistým pouze tehdy, až získá správnou *adhikāru* neboli kvalifikaci pro *śuddha-bhakti*. Pak jeho *bhajan* velmi rychle přinese plod v podobě *bhāvy*. Z tohoto důvodu jsem provedl analýzu tohoto velmi důležitého tématu. Učenci citují tento verš ze *Śrīmad Bhagavad-gīty* (7.16):

catur-vidhā bhajante mām janāḥ sukṛtino ’rjuna
ārto jijñāsur arthārthī jñānī ca bharatarṣabha

„Můj milý Arjuno! Následkem nahromadění zbožných činností v nesčetných životech se čtyři druhy lidí věnují Mému *bhajanu*: *ārta* (zoufalí), *jijñāsu* (zvídaví), *arthārthī* (ti, kdo touží po bohatství) a *jñānī* (ti, kdo mají duchovní poznání). Tyto čtyři druhy ctnostných osob jsou kvalifikované konat Můj *bhajan*.“

Ti, kdo dychtí po odstranění svého utrpení, se nazývají *ārta*. Ti, kdo jsou zvídaví a chtějí pochopit absolutní pravdu, se nazývají *jijñāsu*. Ti, kdo touží po hmotném požitku, se nazývají *arthārthī*, a ti, kdo si v každém okamžiku uvědomují duchovní pravdu, se nazývají *jñānī*. I když někdo může být *ārta*, *jijñāsu*, *arthārthī* nebo *jñānī*, nemá-li nějaké *sukṛti* neboli nahromaděné zbožné zásluhy, nebude mít sklon k *bhajanu*. Śrīla Jīva Gosvāmī definoval *sukṛti* jako „činnosti v souvislosti s transcendentními osobnostmi, které dávají vzniknout silné touze konat *bhakti*.“ O existenci *sukṛti* u *ārtů*, *jijñāsuů* a *arthārthích* mohou být pochybnosti, ale v souvislosti se *jñānīmi* žádné pochybnosti nejsou. To, že se *jñānī* po hojném nahromadění *sukṛti* nepochybně zapojují do *bhajanu*, je skutečnost. Śrīla Rūpa Gosvāmī píše (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.20-21):

tatra gītādiṣūktānām caturṇām adhikāriṇām
madhye yasmin bhagavataḥ kapa syāt tat priyasya vā
sa kṣīṇa-tat-tad-bhāvaḥ syāc chuddha-bhakty adhikāravān
yathebhaḥ śaunakādiś ca dhruvaḥ sa ca catuḥ-sanaḥ

„Když čtyři druhy osob kvalifikovaných pro *bhakti*, jak je uvedeno v *Gītě* a jiných písmech, obdrží milost Bhagavāna nebo Jeho oddaných, zbaví se svých konkrétních motivací, kterými jsou v tomto pořadí touha po úlevě od utrpení, touha po ukojení zvědavosti, touha získat bohatství a připoutanost ke *jñāně*. Stávají se *adhikārīmi* neboli právoplatnými kandidáty *śuddha-bhakti*. To je jasně vidět na příkladech Gajendry, rṣiů v čele se Śaunakou, Dhruvy a čtyř Kumārů.“

Když byl Gajendra chycen krokodýlem a nemohl se osvobodit přes nesčetné značné snahy, vroucně se modlil k Bhagavānovi. Poté se Bhagavān, zachránce osob v nouzi, zjevil a vysvobodil Gajendru, když zabil krokodýla. Milostí Bhagavāna byla Gajendrova úzkost odstraněna a stal se kvalifikovaným pro *śuddha-bhakti*. Śaunaka a další rṣiové se velmi obávali příchodu Kali-yogy. Pochopili neúčinnost *karmy* neboli plodonosných činností zajistit jakýkoliv prospěch a přišli za vznešeným oddaným Sūtou Gosvāmim a zeptali se, jak by lidé v tomto věku mohli dosáhnout svrchovaného prospěchu. Ve své odpovědi jim Sūta Gosvāmī dal pokyn konat *śuddha-bhakti* a jako výsledek přijetí jeho milosti tímto

způsobem dosáhli *śuddha-bhakti*. Dhruva Mahārāja uctíval Bhagavāna s touhou dosáhnout bohatého království. Když se však před ním Bhagavān zjevil, Bhagavānovou milostí jeho touha po království zmizela a stal se kvalifikovaným pro *śuddha-bhakti*. Sanaka, Sanātana, Sanandana a Sanat-kumāra jsou čtyři Kumārové. Dříve byli *nirviśeṣa-jñānī* neboli impersonalisté, ale později, milostí Bhagavāna a Jeho oddaných, impersonalismus zcela zamítli a dosáhli *adhikāry* pro *śuddha-bhakti*.

Význam je, že dokud všichni chovali v srdcích touhy buď po úlevě od utrpení, aby uspokojili zvědavost, získali bohatství, nebo byli připoutáni k neosobnímu pojetí absolutní pravdy, nebyli pro *śuddha-bhakti* způsobilí. Proto k *adhikāre* pro *śuddha-bhakti* Śrīla Rūpa Gosvāmī napsal (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.14):

*yaḥ kenāpy ati-bhāgyena jāta-śraddho 'sya sevane
nātisakto na vairāgyabhāg asyām adhikāry asau*

„Když není osoba příliš připoutána nebo odpoutána od tohoto hmotného světa a nějakým štěstím vyvine víru ve službu lotosovým nohám Kṛṣṇy, považuje se za majitele *adhikāry* pro *śuddha-bhakti*.“

Význam je, že až si světští lidé uvědomí marnost hmotné existence poté, co byli postiženi různými druhy neštěstí a utrpením v podobě nepřítomnosti vytoužených předmětů, začnou žít v náladě odpoutanosti od hmotného světa. Pokud tehdy nějakým štěstím získají společnost oddaných Bhagavāna, budou se jich ptát a pochopí, že není vyšší cíl než dosažení Bhagavāna. Postupně rozvinou pevnou víru a zapojí se do *bhajanu*. Tehdy lze říci, že se vyvinuli *śraddhu* v *Kṛṣṇa-bhakti*. Tato *śraddhā* je příčinou způsobilosti pro *śuddha-bhakti*, jak potvrdil Śrīla Jīva Gosvāmī vysvětlením (*Bhakti-sandarbhā* 172) těchto veršů ze *Śrīmad-Bhāgavatamu* (11.20.27-28):

*jāta-śraddho mat-kathāsu nirviṅṇaḥ sarva-karmasu
veda duḥkhātma-kān kāmān parityāge 'py anīśvaraḥ
tato bhajeta mām prītaḥ śraddhālur dṛḍha-niścayaḥ
juṣamāṇaś ca tān kāmān duḥkhodarkāmś ca garhayan*

Śrī Kṛṣṇa říká: „Moji oddaní, kteří vyvinuli víru v naslouchání vyprávění o Mých zábavách, zůstávají odpoutáni od plodonosných činností a snaží se přijímat smyslové předměty jen do té míry, aby zůstali naživu, neboť dobře vědí, že smyslový požitek vede k nešťastnému výsledku. Stále trpí reakcemi předchozí *karmy* a snaží se vysvobodit z cyklu příjemných a nepříjemných výsledků, které vyplývají z těchto činností, a zároveň těchto plodonosných činností upřímně litují a tiše je zavrhují. Jednoduše snášejí reakce za tyto činnosti a zároveň se věnují Mému *bhajanu* s pevnou vírou a odhodláním.“

Śrīla Jīva Gosvāmī komentoval v *Bhakti-sandarbhě* (172) při vysvětlování výše uvedených veršů, které popisují, jak oddaný obdařený vírou koná *bhajan*: *tad-evam-ananya-bhakty-adhikāre hetuṁ śraddhā-mātram uktvā sa yathā bhajet tathā śikṣayati*, což znamená, že *śraddhā* je jedinou příčinou *adhikāry* provádět *śuddha-bhakti*. Śrīla Jīva Gosvāmī také zmiňuje (173): *śraddhā hi śāstrārtha-viśvāsaḥ. śāstram ca tad-aśaraṇasya bhayaṁ tac- charaṇāsyābhayaṁ vadati. tato jātāyāḥ śraddhāyāḥ śaraṇāpattir eva liṅgam*, což znamená, že víra ve slova písem se nazývá *śraddhā*. Písma zmiňují, že ti, kdo přijali

útočiště u lotosových nohou Bhagavāna, se nemají čeho bát, ale ti, kdo tak neučinili, se stále bojí. Z příznaků *śaraṇāpatti* tedy lze pochopit, zda se u někoho vyvinula *śraddhā*. Co je *śaraṇāpatti*? Śrīla Jīva Gosvāmī píše (172): *śraddhāyām jātāyām sadā eva karma-parityāgo vihitaḥ*, což znamená, že když se objeví *śraddhā*, je v chování dané osoby vždy vidět *kṛṣṇānuvṛtti-ceṣṭā* neboli neustálá snaha sloužit Kṛṣṇovi a sklon provádět *karmu* je zcela odstraněn. To je *śaraṇāpatti*. Ve *Śrīmad Bhagavad-gītě* (18.66), poté, co Bhagavān zvláště vysvětlil *karmu*, *jñānu* a *bhakti*, dal v nejdůvěrnějším prohlášení pokyn o *śaraṇāpatti*:

*sarva-dharmān parityajya mām ekaṁ śaraṇam vraja
ahaṁ tvām sarva-pāpebhyo mokṣayiṣyāmi mā śucaḥ*

Měli bychom pochopit, že slova „*sarva-dharma*“ v tomto verši znamenají *dharmy*, které jsou překážkami *śaraṇāpatti*, jako například plnění povinností v rámci *varṇāśramy* a uctívání polobohů. Śrī Kṛṣṇa říká: „Osoba by je měla odmítnout a provést *śaraṇāpatti* Mně, což znamená vyvinout výlučnou *śraddhu* v Můj *bhajan*. Neboj se reakcí, které postihují ty, kdo se dopustili hříchu zavržení svých povinností v rámci *varṇāśramy*. Ujišťuji tě, že tě zbavím reakcí všech těchto hříchů.“

Může vyvstat pochybnost, že slovo *śraddhā*, jež znamená víru, zde ve skutečnosti poukazuje na úctu. Cesty *karmy*, *jñāny* a tak dále také vyžadují *śraddhu*. *Śraddhā* tedy není jen příčinou *bhakti*, ale i *karmy* a *jñāny*. Filozofická zásada je, že slovo *śraddhā* ve skutečnosti znamená pocity víry v pokyny písem a v tomto pocitu je zahrnut jiný pocit, který se nazývá *ruci* neboli chuť. I když má osoba víru, nemusí toužit účastnit se určité činnosti, pokud v ni nevyvinula *ruci*. *Śraddhā* na cestách *karmy* a *jñāny* je vždy smíšená s částechkami *bhakti* ve podobě *ruci*. Jen vlivem tohoto zlomku *bhakti* jsou cesty *karmy* a *jñāny* schopny přinést výsledek. Podobně *śraddhā*, která roste pro *bhakti*, je obdařena *ruci*, a tato *śraddhā* není nic jiného než semeno *bhakti-laty* neboli popínavé rostliny oddanosti, které je zaseto v srdci *jīvy*. *Śraddhā* na cestách *karmy* a *jñāny* je smíšená s *ruci* pro *karmu* a *jñānu*, ale povaha této *śraddhy* je jiná. Jen *śraddhā* s *ruci* pro *bhakti* vrcholí příznaky *bhakti*. Tomu se říká *śaraṇāpatti*. Pouze tehdy, když *ruci* pro *bhakti* postupuje přes stádia *sādhu-saṅgy*, *bhajanu*, *anartha-nivṛtti* a nakonec přijímá podobu *niṣṭhy*, promění se v *śuddha-ruci*. *Śraddhā* je tedy samostatná *tattva* neboli subjekt *bhakti*. Śrīla Jīva Gosvāmī píše v *Bhakti-sandarbhě* (172): *tasmāt śraddhā na bhakty-aṅgaṁ kintu karmaṇy arthi-samartha-vidvat tāvad ananyatākhyāyām bhaktau adhikāri-viśeṣaṇam eva*. Proto *śraddhā* není aspekt *bhakti*, ale atribut *adhikāry* pro *śuddha-bhakti* vyplývající z lhostejnosti k činnostem *karma-kāṇḍy*. Ve *Śrīmad-Bhāgavatamu* je uvedeno (11.20.9):

*tāvat karmāṇi kurvīta na nirvidyeta yāvatā
mat-kathā-śravaṇādau vā śraddhā yāvān na jāyate*

Śrī Kṛṣṇa říká: „Osoba by měla pokračovat v plnění svých předepsaných povinností tak dlouho, dokud se vůči nim nestala lhostejnou a nevyvinula *śraddhu* v naslouchání vyprávěním o Mých zábavách.“

Význam je, že osoba je způsobilá vzdát se svých předepsaných povinností pouze tehdy, až vyvine *śraddhu* v naslouchání vyprávěním o Kṛṣṇových zábavách. To je závěr písem.

K objasnění možné pochybnosti zde musíme poznamenat, že pokud *śraddhā*, samotná příčina kvalifikace pro *śuddha-bhakti*, není sama o sobě aspektem *bhakti*, jak potom mohou být *jñāna* a *vairāgya*, jež se v některých případech projevují před *śraddhou*, být aspekty *bhakti*? Śrīla Rūpa Gosvāmī říká (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.248):

*jñāna-vairāgyor bhakti-praveśāyopayogitā
īṣat prathamam eveti nāṅgatvam ucitaṁ tayoh*

„V některých konkrétních případech mohou být *jñāna* a *vairāgya* užitečné, když je oddaný v počátečních stádiích vstupu do *bhakti-tattvy*, ale nikdy nemohou být označeny za aspekty *bhakti*.“

Proto je prokázanou skutečností, že pouze *śraddhā* obdařená příznaky *śaraṇāpatti* je příčinou kvalifikace pro *śuddha-bhakti*. Někdy je lidi slyšet, jak říkají, že víru v naslouchání vyprávěním o Kṛṣṇových zábavách někteří vyvíjejí přísným plněním svých předepsaných povinností, další rozvojem *jñāny* a jiní prostřednictvím vzdání se smyslových předmětů. Tato prohlášení jsou však chybná. Je možné, že tyto procesy mohly být rozvíjeny těsně před objevením se *śraddhy*, ale z podrobnější analýzy je zřejmé, že tak či onak musela mezi těmito dvěma případy (mezi rozvojem výše uvedených postupů a objevením se *śraddhy*) nastat nějaká *sat-saṅga* neboli společnost oddaných. V této souvislosti stojí za úvahu následující verš ze *Śrīmad-Bhāgavatamu* (10.51.53):

*bhavāpavargo bhramato yadā bhavej
janasya tarhy acyuta sat-samāgamaḥ
sat-saṅgamo yarhi tadaiva sad-gatau
parāvareṣe tvayi jāyate matiḥ*

„Ó můj milý neomylný Pane! (Živá bytost, která se postavila proti Tobě, někdy dosáhne pozemského smyslového požitku tím, že sleduje cestu *karmy*, a někdy dosáhne osvobození rozvojem *jñāny*. Tak se zaplete do opakovaného koloběhu rození a umírání.) Pokud se *jīvē* během tohoto putování dostane nějakým způsobem štěstí a získá společnost Tvých oddaných, s velkým odhodláním zaměří inteligenci na Tvé lotosové nohy s porozuměním, že Ty jsi jediné útočiště světců, původ veškerého stvoření, jak hmotného tak duchovního, a konečný cíl.“

Karma, *jñāna*, *vairāgya* a tak dále tedy nikdy nemohou být příčinou objevení se *śraddhy*; pouze *sat-saṅga* může způsobit objevení se *śraddhy*. V tomto ohledu Śrīla Rūpa Gosvāmī složil řádky jako *yaḥ kenāpy ati-bhāgyena jāta-śraddho 'sya sevane. Adhikārī* neboli právoplatní kandidáti *śuddha-bhakti* jsou tedy pouze osoby obdařené *śraddhou*. Toho se týká další úvaha. *Sādhana-bhakti* je dvou druhů, *vaidhī-sādhana-bhakti* a *rāgānugā-sādhana-bhakti*, jak bylo potvrzeno v tomto verši z *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.5): *vaidhī rāgānugā ceti sa dvidhā sādhanābhidhā*. Rozdíl mezi *vaidhī-sādhana-bhakti* a *rāgānugā-sādhana-bhakti* je důležité pochopit, protože jinak může v osobě zůstat mnoho podezření, které mohou poškodit vývoj její *bhakti*. O *vaidhī-bhakti* Śrīla Rūpa Gosvāmī

napsal (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.6):

*yatra rāgān avāptatvāt pravṛttir upajāyate
śāśanenaiva śāstrasya sāvaidhī bhaktir ucyate*

Bhakti je přirozený sklon *jīvy* a neoddělitelná činnost její vnitřní povahy. V podmíněném stavu se *jīva* staví proti Bhagavānovi a přilne ke světskému požitku, který jí předkládá klamná energie. Jakmile se *jīva* pohrouží do světského požitku, její přirozený sklon k láskyplné oddané službě Kṛṣṇovi usne. *Jīva* je plně spokojena pouze tehdy, když nějakým štěstím její vnitřní *rāga* neboli silný láskyplná připoutanost ke Kṛṣṇovi znovu probudí, ať k tomu dojde jakkoliv. Když se objeví *prema*, objeví se s ní přirozeně i *rāga*. Ale *rāga* neboli připoutanost k hmotným smyslovým předmětům, kterou je vidět u podmíněné duše, je zkreslená *rāga*, ne *śuddha-rāga*. V tomto stádiu zůstává vrozená *rāga jīvy* skrytá či spící. Probuzení této vrozené *rāgy* vyžaduje přijetí duchovních pokynů. Védy a jim podřízené texty jsou skladištěm těchto pokynů. *Bhakti* konaná v rámci pokynů písem se nazývá *vaidhī-bhakti*.

Nyní uvedu stručný přehled *rāgānugā-bhakti*. Śrīla Jīva Gosvāmī píše v *Bhakti-sandarbhē* (310): *tatra viśāyinaḥ svābhāviko viśaya-saṁsargecchātīśayamayaḥ premā rāgaḥ. yathā cakṣur ādīnām saundaryādau. tādṛśa evātra bhaktasya śrī-bhagavatya api rāga ity ucyate*. Silná láskyplná náklonnost, která se přirozeně vyvíjí u materialisty ve vztahu k předmětům smyslového požitku – tak jako jsou oči nadšené při spatření krásného tvaru – se nazývá *rāga*. Podobný sklon oddaného ke Kṛṣṇovi se také nazývá *rāga*. Chuť vyvinutá následováním osobnosti, která disponuje přirozenou *ruci* neboli chutí pro tuto *rāgu*, se nazývá *rāgānugā-bhakti*. O kvalifikaci pro *rāgānugā-bhakti* Śrīla Rūpa Gosvāmī píše (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.291-292):

*rāgātmikaika-niṣṭhā ye vraja-vasi-janādayaḥ
teṣāṁ bhāvāptaye lubdhō bhaved atrādhikāravān
tat-tat-bhāvādi-mādhurye śrute dhīryad apekṣate
nātra śāstraṁ na yuktiṁ ca tal lobhotpatti-lakṣaṇam*

„City Vrajavāsīch ke Kṛṣṇovi jsou tím nejvznešenějším a výjimečným příkladem *rāgātmikā-bhakti*. Tyto city nelze vidět nikde jinde než ve Vraji. Šťastná duše, která vyvíjí touhu dosáhnout citů ke Kṛṣṇovi, jako jsou ty, které projevují Vrajavāsī, je *adhikārī* neboli právoplatný kandidát *rāgānugā-bhakti*. Navzdory tomu, že slyšela o sladkosti těchto citů, nemůže do nich vstoupit, dokud se nestane vůči nim „chtivou“. Jedinou příčinou kvalifikace pro praxi *rāgānugā-bhakti* je tato duchovní chtivost, nikoliv studium písem a obratné používání logiky.“

Tímto způsobem chápeme, že tak jako je *śraddhā* jedinou příčinou *adhikāry* pro *vaidhī-bhakti*, je chtivost jedinou příčinou *adhikāry* pro *rāgānugā-bhakti*. Zde může vyvstat pochybnost o tom, zda *śraddhā*, která byla dříve stanovena jako příčina způsobilosti pro *śuddha-bhakti*, není neúplná. Pokud je tato *śraddhā* příčinou způsobilosti pouze pro jeden druh *bhakti*, proč bylo řečeno, že je příčinou způsobilosti pro všechny druhy *bhakti*? Pro rozptýlení této pochybnosti je nutné opět zdůraznit, že *śraddhā* je jedinou příčinou *adhikāry* pro *śuddha-bhakti*. V nepřítomnosti *śraddhy* se nikdy nemůže

objevit žádný druh *śuddha-bhakti*. Závěr je, že *śāstra-viśvāsamayī-śraddhā* (*śraddhā* odvozená z víry v pokyny písem) je jedinou příčinou *adhikāry* pro *vaidhī-bhakti* a *bhāva-mādhurya-lobhamayī-śraddhā* (*śraddhā* odvozené z intenzivní touhy zažívat sladké pocity Vrajavāsích) je jedinou příčinou *adhikāry* pro *rāgānugā-bhakti*.

Pouze *śraddhā* – ať *viśvāsamayī* nebo *lobhamayī* – je příčinou způsobilosti pro oba druhy *śuddha-bhakti*.

Existují tři druhy *adhikārīch* neboli právoplatných uchazečů o *vaidhī-bhakti*: *uttama*, *madhyama* a *kaniṣṭha*, jak potvrdil Śrīla Rūpa Gosvāmī v *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.16): *uttamo madhyamaś ca syāt kaniṣṭhaś ceti sa tridhā*.

Příznaky *uttama-adhikārīho* ve *vaidhī-bhakti* jsou (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.17):

*śāstre yuktau ca nipuṇaḥ sarvathā dṛḍha-niścayaḥ
praudha śraddho 'dhikārī yaḥ sa bhaktāv uttamo mataḥ*

„Ten, kdo je obeznámen s písmi, zkušený ve všech druzích logiky a má neochvějně odhodlání, je *uttama-adhikārī* neboli osoba s pevnou *śraddhou*.“

Příznaky *madhyama-adhikārīho* ve *vaidhī-bhakti* jsou (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.18):

yaḥ śāstrādiṣv anipuṇaḥ śraddhāvān sa tu madhyamaḥ

„Ten, kdo není tak zkušený v porozumění písmům a logice, ale má víru, je *madhyama-adhikārī* (jinými slovy, i když jsou mu předloženy obtížné argumenty, není je schopen zodpovědět, ale v mysli zůstává neochvějně věrný svým zásadám).“

Příznaky *kaniṣṭha-adhikārīho* (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.19):

yo bhavet komala-śraddhaḥ sa kaniṣṭho nigadyate

Kaniṣṭhové mají jen velmi malé zkušenosti s pochopením písem a jejich *śraddhā* je velmi jemná a nezralá. Ostatní mohou jejich *śraddhu* změnit logikou a argumenty.

Zde je třeba poznamenat, že *śraddhā*, která je vidět u těchto třech druhů osob, se vyznačuje vírou v pokyny písem a tím, že se mísí s logickými důkazy, které jsou závislé na písmech. Podle stupně chtivosti se právoplatní kandidáti *rāgānugā-bhakti* mohou také dělit do tří kategorií: *uttama*, *madhyama* a *kaniṣṭha*.

Závěr je, že každá lidská bytost má právo konat *bhakti*. *Brāhmaṇové*, *kṣatriyové*, *vaiśyové*, *śūdrové* a *antyajové* (nedotknutelní), *gṛhasthové*, *brahmacārī*, *vānaprasthové* a *sannyāsī* – všechny lze považovat za způsobilé pro *bhakti*, pokud mají *śraddhu* v pokyny písem, *sādhua* a gurma. Buď osoba vzdělaná studiem písem, nebo nevzdělaná osoba nasloucháním zásadám písem ve společnosti oddaných vyvinuly *śraddhu*, když si uvědomí svrchovanost *bhakti*, jak je popsána v písmech. Případně pokud někdo vyvine *lobhamayī-śraddhu* tím, že neustále naslouchá vyprávěním o Bhagavánových zábavách ve společnosti oddaných a zároveň touží následovat *ragātmikā* oddané z Vraji, lze říci, že získal *adhikāru* pro *śuddha-bhakti*. Nelze jí dosáhnout procesy *jñāny*, *vairāgyi*, filozofické analýzy, náboženskou diskusí, sebeovládáním ani meditací. Přestože přijme *sampradāyika-dīkṣu* neboli zasvěcení do pravé žákovské posloupnosti, nemůže vstoupit do

dříve rozebírané *uttama-bhakti*, dokud se nestane *uttama-adhikārī*m. Do té doby lze jeho *bhakti* označit za *bhakti-ābhāsu*.

Je velmi nutné usilovat o stádium *uttama-adhikārīho*. To je možné pouze tehdy, když se oddaný zabývá *śravaṇou* a *kīrtanem* ve společnosti oddaných. Nikdy bychom si neměli myslet, že se stává *uttama-adhikārī*m jednoduše tím, že pilně praktikuje *śravaṇu* a *kīrtan* a pak projevuje příznaky jako ronění slz, chvění a tanec, protože tyto příznaky se mohou projevit i v *bhakti-ābhāse*. Sebenepatrnější změknutí srdce a odhodlání zrealizovat svou vlastní totožnost, jež jsou vidět v počátečních stádiích *śuddha-bhakti*, jsou mnohem lepší než projevoování příznaků jako omdlívání a tak dále, které vznikají na cestě *bhakti-ābhāsy*. Proto bychom měli s maximální péčí usilovat o dosažení *śuddha-bhakti*. Měli bychom vyvinout zvláštní úsilí následovat správnou metodu k dosažení kvalifikace pro *bhakti*; jinak není žádná možnost dosáhnout věčné společnosti Bhagavāna. Viśva-vaiṣṇava dāsa uvádí následující verše:

śraddhā lobhātmakā yā sā viśvāsa-rūpiṇī yadā
jāyate 'tra tada bhaktau nṛmātrasyādhikāritā (1)
na sāṅkhyam na ca vairāgyam na dharmo na bahujñatā
kevalam sādhu-saṅgo 'yam hetuḥ śraddhodaye dhruvam (2)
śravaṇādi-vidhānena sādhu-saṅga-balena ca
anarthāpagame śīghram śraddhā niṣṭhātmikā bhavet (3)
niṣṭhāpi rucitām prāptā śuddha-bhaktiyadhikāritām
dadāti sādhake nityam eṣā prathā sanātano (4)
asat-saṅgo 'thavā bhaktāv aparādhe kṛte sati
śraddhāpi vilayam yāti katham syāc chuddha-bhaktatā (5)
ataḥ śraddhāvataḥ kāryam sāvadhānam phalāptaye
anyathā na bhaved bhaktiḥ śraddhā prema-phalātmikā (6)

Když se v srdci objeví *śraddhā* založená buď na víře v pokyny písem, nebo na touze následovat *rāgātmikā-bhakti*, oddaný dosáhne *adhikāry* pro *śuddha-bhakti*. *Sāṅkhya*, *vairāgya*, *varṇāśrama-dharma* nebo učenost objevení se *śraddhy* nezpůsobí. Jedinou příčinou objevení se *śraddhy* je společnost *sādhua*, který hluboce miluje vyprávění o Kṛṣṇových zábavách. Když se u někoho objeví *śraddhā*, stává se *kaniṣṭha-adhikārī*m. Když následuje aspekty *sādhana-bhakti* jako *śravaṇa*, vlivem *sādhu-saṅgy* se zbaví *anarth* a jeho *śraddhā* zhoustne a promění se v *niṣṭhu*, rozvine *madhyama-adhikāru* neboli střední kvalifikaci pro *śuddha-bhakti*. Dalšími činnostmi *sādhana-bhakti* jako *śravaṇa* a sdružováním se s pokročilejšími oddanými *niṣṭhā* sílí a nabyde podoby *ruci*. *Sādhaka*, u něhož se vyvinula *ruci*, se nazývá *uttama-adhikārī*. Pouze tento *uttama-adhikārī* dosáhne *śuddha-bhakti*. Toto je věčný proces pro dosažení *śuddha-bhakti*. Ale pokud se během tohoto postupného procesu *sādhany* oddaný drží špatné společnosti těch, kdo lpějí na smyslovém požitku nebo na neosobním pojetí absolutní pravdy, pokud nerespektuje čistého oddaného či se dopustí jakéhokoliv jiného přestupku, *śraddhā* na úrovni *kaniṣṭha* i na úrovni *madhyama* od samého kořene vyschne a *sādhaka* nebude schopen dosáhnout *śuddha-bhakti*. V tomto stavu se buď zaplete do *chāyā-bhakti-ābhāsy* nebo, v případě spáchání mnoha přestupků, dokonce poklesne do *pratibimba-bhakti-ābhāsy*. Proto dokud vírou obdařený a upřímný *sādhaka* nedosáhne stádia *uttama-adhikāry*, měl by být

nesmírně opatrný. V opačném případě bude velmi obtížné dosáhnout *śuddha-bhakti*, která nakonec zplodí *premu*.

Śrī-kṛṣṇāraṇam astu – necht' je toto pojednání obětí Śrī Kṛṣṇovi.